

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра фінансів

Допущено до захисту

Завідувач кафедри

(підпис)

“ ____ ” _____ 20__ р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня бакалавра

зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

за освітньою програмою: Фінанси, фінансовий менеджмент та страхування

на тему: **«Податок на прибуток у системі прямого оподаткування»**

Виконавець:

студентка 47 групи ЦЗВФН

Пономаренко Олена Віталіївна

(прізвище, ім'я, по батькові)

/підпис/

Науковий керівник:

к.е.н., доцент кафедри фінансів

(науковий ступінь, вчене звання)

Дубовик Ольга Юхимівна

(прізвище, ім'я, по батькові)

/підпис/

ОДЕСА-2024

АНОТАЦІЯ

Пономаренко О.В. «Податок на прибуток у системі прямого оподаткування»

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра зі спеціальності «07072 Фінанси, банківська справа та страхування»

(шифр та назва спеціальності)

за освітньою програмою «Фінанси, фінансовий менеджмент та страхування».

(назва освітньої програми)

Одеський національний економічний університет. – Одеса, 2024.

У роботі розглянуті теоретичні погляди на сутність податку на прибуток, наведена характеристика системи прямого оподаткування; розкриті особливості вітчизняної системи прибуткового оподаткування підприємств. Досліджена автором фискальна роль податку на прибуток у структурі прямих податків; охарактеризовані результати регулюючого впливу прибуткового оподаткування прибутку підприємств; досліджені альтернативні системи прибуткового оподаткування підприємств. Вивчено іноземний досвід побудови національних систем прямого оподаткування та механізму оподаткування прибутку корпорацій.

Запропоновано: запровадження податкових пільг у разі повного оновлення основних засобів виробничого призначення; зменшення термінів амортизації активної частини основних засобів з метою оподаткування податком на прибуток; запровадження податкових пільг для придбання нових технологій виробництва тощо.

Ключові слова: податки, податок на прибуток, пряме оподаткування, система прямого оподаткування, податок на прибуток корпорацій, прибуткове оподаткування підприємств.

ANNOTATION

Ponomarenko O.V. "Income tax in the direct taxation system"

Qualification work for obtaining a bachelor's degree in the specialty "07072 Finance, banking and insurance"

(code and name of specialty)

under the educational program "Finance, financial management and insurance".

(name of educational program)

Odesa National University of Economics. - Odesa, 2024.

The paper examines theoretical views on the essence of income tax, describes the characteristics of the direct taxation system; the peculiarities of the domestic system of income taxation of enterprises are disclosed. The author studied the fiscal role of income tax in the structure of direct taxes; the results of the regulatory impact of corporate income taxation are characterized; alternative systems of income taxation of enterprises were investigated. The foreign experience of building national systems of direct taxation and the mechanism of corporate income taxation was studied.

It is proposed: the introduction of tax benefits in case of complete renewal of fixed assets of production purpose; reducing the terms of depreciation of the active part of fixed assets for the purpose of taxation with income tax; introduction of tax benefits for the purchase of new production technologies, etc.

Keywords: taxes, income tax, direct taxation, direct taxation system, corporate income tax, corporate income taxation.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДГРУНТЯ РОЗВИТКУ ПОДАТКУ НА	
ПРИБУТОК ТА СИСТЕМИ ПРЯМОГО ОПОДАТКУВАННЯ.....	7
1.1. Теоретичні погляди на сутність податку на прибуток.....	7
1.2. Характеристика системи прямого оподаткування	14
1.3. Особливості вітчизняної системи прибуткового оподаткування підприємств.....	19
РОЗДІЛ 2. ПРАГМАТИКА ОПОДАТКУВАННЯ ПРИБУТКУ У СИСТЕМІ	
ПРЯМОГО ОПОДАТКУВАННЯ	26
2.1. Фіскальна роль податку на прибуток у структурі прямих податків.....	26
2.2. Прибуткове оподаткування підприємств: результати регулюючого впливу	39
2.3. Альтернативні системи прибуткового оподаткування підприємств.....	45
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ РЕФОРМУВАННЯ ПОДАТКУ НА ПРИБУТОК У	
СИСТЕМІ ПРЯМОГО ОПОДАТКУВАННЯ.....	52
3.1. Дослідження іноземного досвіду оподаткування прибутку корпорацій.....	52
3.2. Проблеми оподаткування прибутку підприємств у системі прямого оподаткування та шляхи їх вирішення.....	60
ВИСНОВКИ.....	72
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	76
ДОДАТКИ.....	84

ВСТУП

Основною складовою системи прямого оподаткування виступає податок на прибуток підприємств. Оподаткування прибутку означає, що податок стягується безпосередньо з реальних доходів, які отримують суб'єкти господарювання. Вони розраховують свій прибуток, вираховуючи ті витрати, які дозволяє вираховувати національне законодавство, також використовуючи дані податкового обліку, або ж інші облікові показники; а потім сплачують податок із прибутку, який підлягає оподаткуванню.

Податок на прибуток надає державі можливість досить ефективно виконувати свою фіскальну функцію: податок наповнює як Державний бюджет України, так і місцеві бюджети. Так держава отримує фінансові ресурси для фінансування виконання своїх функцій, які зазначаються набором колективних благ, які у цей час актуальні для суспільства.

Також, прибуткове оподаткування підприємств досить ефективно може виконувати і регулюючу функцію податків. Корируючи механізм оподаткування прибутку підприємств, держава може впливати на темпи зростання виробництва, темпи інвестиційної та інноваційної діяльності, створювати орієнтир для економічного розвитку в державі стосовно структури та технологій виробництв. Наразі можливість податкового регулювання в Україні слабо використовується: досі виробники товарів користуються несучасною виробничою базою, яка давно потребує модернізації; не привели до якісного перетворення основних виробничих фондів минулі процеси нагромадження основного капіталу, незадовільними є щорічні обсяги прямих іноземних інвестицій, що не сприяли створенню достатньої кількості нових робочих місць, переходу до вищого технологічного укладу. Також питома вага збиткових підприємств залишилася значною, що показує значний масштаб ухилень від оподаткування виробничої діяльності.

Питання прагматики та проблеми прибуткового оподаткування юридичних осіб, причини незадовільної фіскальної та регулюючої ефективності податку на прибуток підприємств в Україні та у зарубіжних країнах у своїх наукових працях розглядають Височина А., Волохова І., Гудим І., Дубовик О., Крисоватий А., Логвіновська С., Мелих О., Савченко А., Серебрянський Д., Таранченко А., Ярема Я. тощо.

Проте, сучасні політичні умови, особливості економічного розвитку України, поведена модернізація податкового законодавства обґрунтовують необхідність дослідження податку на прибуток у системі прямого оподаткування. Це дозволить розробити ефективні пропозиції покращення механізму оподаткування прибутку підприємств.

Метою дослідження є розкриття теоретичних та прикладних аспектів прямого оподаткування та оподаткування прибутку підприємств, розробка практичних рекомендацій щодо реформування податку на прибуток підприємств.

Задля реалізації мети дослідження, наведеної вище нами поставлені та вирішені такі завдання:

- дослідити теоретичні погляди на сутність податку на прибуток;
- розглянути характеристику системи прямого оподаткування;
- розкрити особливості вітчизняної системи прибуткового оподаткування підприємств;
- розкрити фіскальну роль податку на прибуток у структурі прямих податків;
- охарактеризувати результати регулюючого впливу прибуткового оподаткування прибутку підприємств;
- дослідити альтернативні системи прибуткового оподаткування підприємств;
- дослідити іноземний досвід побудови національних систем прямого оподаткування та механізму оподаткування прибутку корпорацій;

- розкрити проблеми оподаткування прибутку підприємств в Україні;
- розробити пропозиції покращення вітчизняної системи прибуткового оподаткування підприємств у системі прямого оподаткування.

Інформаційна база дослідження була сформована із законодавчих та нормативних актів України та інших держав з питань оподаткування; підручників навчальних посібників та наукових наробок стосовно прямого оподаткування та прибуткового оподаткування суб'єктів господарювання; статистичних матеріалів Державної податкової служби України, Міністерства фінансів України, Державної служби статистики України, Державної казначейської служби України щодо діяльності та сплати податків юридичними особами у розрізі видів економічної діяльності в Україні та закордоном.

Об'єктом дослідження є економічні відносини між органами державної влади та господарюючими суб'єктами стосовно формування системи прямого оподаткування та вилучення в бюджет податку на прибуток.

Предметом дослідження є податок на прибуток у системі прямого оподаткування.

Методологічною основою дослідження є сукупність наукових методів, як загальних, так і специфічних: дедукції (при дослідженні сутності податку, прибуткового податку), узагальнення і теоретизації (при дослідженні системи прямого оподаткування та вітчизняного механізму податку на прибуток підприємств), аналізу та синтезу (при дослідженні фінансової та регулюючої ролі податку на прибуток підприємств), економетричного аналізу (при прогнозуванні надходження податку на прибуток підприємств до бюджетів усіх рівнів) тощо.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота має наступну структуру: вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел (82 найменування) та 1-го додатка на 2-х сторінках. Загальний обсяг роботи становить 86 сторінок. Робота містить 17 таблиць, 17 рисунків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДГРУНТЯ РОЗВИТКУ ПОДАТКУ НА ПРИБУТОК ТА СИСТЕМИ ПРЯМОГО ОПОДАТКУВАННЯ

1.1. Теоретичні погляди на сутність податку на прибуток

Багато сторіч ми не зможемо знайти державу, у якій би не існувало податків, вони стали обов'язковим атрибутом державності. І це можна посинити, наводячи багато аргументів. По-перше, податки забезпечують державі необхідні кошти для здійснення функцій, таких як охорона здоров'я, освіта, безпека, інфраструктура та інші громадські послуги. Ці послуги іноді називають "колективними благами", оскільки вони призначені для користі всього суспільства. По-друге, податки можуть використовуватися для регулювання економічної активності. Наприклад, збільшення податкових ставок може зменшити споживання або інвестування, тоді як зниження може стимулювати економічне зростання в державі. По-третє, податки можуть використовуватися для зменшення нерівності доходів шляхом перерозподілу коштів від багатших до менш заможних членів суспільства. Це може включати програми соціального забезпечення, субсидії для малозабезпечених сімей та інші форми допомоги. По-четверте, деякі податки можуть бути використані для стимулювання певних секторів економіки або для досягнення конкретних цілей, таких як заохочення використання альтернативних джерел енергії або захист довкілля.

Загалом, податки є важливим інструментом для функціонування держави та забезпечення соціального і економічного розвитку суспільства. Вони дозволяють збирати необхідні кошти для забезпечення потреб громадян і здійснення державних функцій.

Обов'язковий перерозподіл частини національного доходу з метою формування державних фінансових фондів – в цьому полягає сутність податків. Характеристикою податків є їхня примусовість, обов'язковість, що вимагає від держави зустрічних дій у вигляді надання суспільних благ [56]. Економічній

сутності податків багато вчених приділяли особливу увагу, цю категорію можна визначити як най досліджувану протягом всього періоду розвитку економічної науки. Так, у тлумачному словнику української мови податок визначено як обов'язкове грошове стягнення органами влади з фізичних та юридичних осіб; податок розуміється також як обов'язковий внесок грошових коштів платником до бюджетів держави у визначених законодавством розмірах та у встановлені терміни; податок – це обов'язковий збір, який стягується органами державної влади з господарюючих суб'єктів і громадян за ставками, встановленими у законодавчому порядку [9].

Ми можемо помітити у наведених визначеннях характеристику примусовості та без еквівалентності, остання, до речі, є основною характеристикою фінансів.

Таке розуміння не з'явилося в сучасних умовах економічного розвитку, його ми можемо побачити і в класичній школі економіці в особі Адама Сміта та Давида Рікардо. Давид Рікардо вважав, що податки – це саме та частинка продукту землі та праці, що перерозподіляється у розпорядження уряду [48]. Рікардо розвинув концепцію великого податкового тягара, відомого як принцип ренти. Він стверджував, що податки на землю мають перевагу перед іншими формами оподаткування, оскільки вони не тільки забезпечують надійний дохід для держави, але й не спричиняють зростання цін на товари.

Адам Сміт дотримувався теорії непродуктивності державних послуг, проте, в той же час, вважав податок як справедливую ціну за сплату послуг держави [53]. Адам Сміт, відомий своєю працею "Дослідження про природу та причини багатства народів", обґрунтовував податки як об'єктивну необхідність, оскільки вони зумовлені потребами поступального розвитку суспільства. Він також вважав, що оподаткування повинне бути справедливим та рівним для всіх громадян. Він підтримував ідею прогресивного оподаткування, де ставки зростають з ростом доходів.

Жан-Батист Сей, французький економіст, підтримував ідею мінімального втручання держави у господарство. Сей вважав, що оподаткування повинно бути

обмеженим і простим, щоб уникнути негативного впливу на економічну активність та ініціативу.

Класичні економісти надавали значний вагомий в теорії оподаткування, виносячи ряд ідей та концепцій щодо цього питання. Загалом, класичні економісти розглядали податки як необхідний інструмент для фінансування державних функцій, проте вони також підкреслювали важливість того, щоб податкова система була справедливою, ефективною та не завдає зайвого обтяження громадянам і бізнесу.

Теорія колективних потреб суттєво змінила погляд на сутність податку. Так, за Ф. Нітті, податок – це та частина багатства, яку громадяни передають державі та місцевим органам влади для задоволення колективних потреб. Саме ця теорія визначення податку використовується сучасними українськими дослідниками [52].

Особливо хочемо привернути увагу на визначення податку, яке пропонують американські вчені К. Р. Макконелл та С. Л. Брю. За їхнім поглядом, податок – це примусова сплата фірмою або господарством або уряду грошових коштів (або передавання послуг та товарів) в обмін на які такі фірма чи господарства не отримують безпосередньо товари, або послуги. При цьому таку сплату не можна охарактеризувати як штраф, що накладається судовою системою на фірму або господарство за незаконні дії [30].

У своїх роз'ясненнях Державна податкова служба України наводить визначенням податків, яке, на нашу думку, добре відображає їх економічну сутність: податки - обов'язкові платежі, які вилучаються державою із доходів юридичних та фізичних осіб до відповідних бюджетів задля фінансування витрат, які здійснює держава відповідно тих гавань і функцій, які передбачені Конституцією України та законодавчими актами. Податки представляють собою також і одну з дієвих форм вирівнювання доходів юридичних осіб та громадян задля досягнення соціальної справедливості, не гальмуючи економічний розвиток. Вилучаючи частину доходів підприємців та громадян, держава

гарантує їхнє найефективне використання з метою задоволення потреб суспільства та зростання добробуту кожного [56].

У результаті узагальнення наукових поглядів (додаток А) щодо розуміння податку ми можемо запропонувати класифікувати їх і розглядати сутність податку окремо як філософську категорію, як категорію фінансів, як соціально-економічну категорію та як правову категорію (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Змістовні характеристики сутності податку

Сутність прибуткового оподаткування полягає в тому, що оподатковується частина прибутку, яку отримує платник, чи то фізична особа, чи то підприємство. Основна ідея полягає у тому, що особа чи організація сплачує податок з прибутку, який вони отримують після відрахування витрат або інших витрат, пов'язаних з їх діяльністю. Для різних категорій платників (фізичних осіб, підприємств) встановлюються певні ставки оподаткування прибутку. Ці ставки можуть бути фіксованими або прогресивними (збільшуються з ростом рівня прибутку).

При обчисленні прибутку, який підлягає оподаткуванню, зазвичай враховуються витрати, пов'язані з діяльністю, що здійснюється платником. Це може включати витрати на заробітну плату, матеріали, послуги, амортизацію та інші витрати. Деякі види витрат можуть бути виключені з обчислення прибутку для цілей оподаткування або можуть бути враховані при розрахунку податкового зобов'язання. Також можуть бути надані певні податкові відшкодування або застосовані звільнення для певних категорій платників.

Для збору і аналізу податкової інформації державні органи зазвичай вимагають, щоб платники подавали податкові звіти або здійснювали облік свого прибутку у визначених формах та строках. Платники прибуткових податків зазвичай повинні подавати декларації про свій прибуток за податковий рік. Ці декларації містять інформацію про доходи, витрати та інші фінансові показники, які необхідні для обчислення оподатковуваного прибутку.

Прибуткове оподаткування є одним із найпоширеніших видів оподаткування у багатьох країнах і є важливою складовою фіскальної політики для збору доходів для державного бюджету.

Обкладання податками прибутків має кілька цілей та обґрунтувань, які варто враховувати. По-перше, здійснюється фінансування державних витрат. Це одна з основних причин обкладання прибутків. Так держава забезпечується коштами для здійснення своїх функцій і програм. Податок на прибуток є одним з основних джерел надходження до державного бюджету.

По-друге, податок на прибуток може бути способом забезпечення справедливості в суспільстві, забезпечуючи більш рівні можливості для усіх громадян у сплаті податків. Він може враховувати принципи прогресивності, за якими ставки податків зростають разом із збільшенням доходу.

По-третє, податок на прибуток може використовуватися для стимулювання або гальмування певних економічних процесів. Наприклад, зниження ставок податку на прибуток для підприємств може стимулювати інвестиції та економічне зростання.

По-четверте, держава завдяки оподаткуванню прибутку збільшує рівень соціального захисту: частково ці надходження можуть використовуватися для фінансування програм соціального захисту, таких як: пенсії, медичне страхування та інвалідні допомоги.

По-п'яте, завдяки податку на прибуток можуть зменшувати нерівності доходів та прибутків. Відбувається перерозподіл доходів з більш заможних верств населення на менш забезпечені – якщо оподатковується прибуток фізичних осіб-підприємців. Щодо юридичних осіб, підприємства, які одержали

більші прибутки можуть сплачувати і більшу ставку – вирівнюється сума чистого прибутку підприємств. Це може відбуватися через прогресивні ставки оподаткування, спеціальні вирахування та зменшення податкових пільг для високодоходних осіб чи підприємств.

Оподаткування прибутку юридичних осіб може мати як позитивні характеристики, так і негативні, що пов'язані із механізмом розрахунку податку на прибуток, ефектами від запровадження цього прибуткового податку: регулюючим та фіскальним (табл. 1.1). Загалом, обкладання прибутків є важливим елементом фіскальної політики, який дозволяє державі отримувати необхідні кошти для забезпечення функціонування суспільства, забезпечення соціальної справедливості та розвитку економіки.

Податок на прибуток може бути використаний для регулювання різних процесів в економіці, серед них:

інвестиції - зниження ставок податку на прибуток може стимулювати підприємства до збільшення інвестицій у виробництво нових товарів і послуг, розвиток нових технологій та інші інвестиційні проекти;

створення робочих місць - за допомогою податкових стимулів, таких як податкові кредити або зниження ставок, держава може сприяти створенню нових робочих місць, що сприяє зменшенню безробіття та підвищенню життєвого рівня населення;

регіональний розвиток - шляхом встановлення різних ставок податку на прибуток для підприємств, що працюють у різних регіонах, держава може сприяти розвитку менш розвинених або віддалених районів, забезпечуючи більше інвестицій та створюючи робочі місця;

стимулювання підприємництва - зниження податкових ставок або надання податкових пільг для малих та середніх підприємств може стимулювати підприємництво, сприяючи відкриттю нових бізнесів та підтримці існуючих;

інновації - підприємства можуть бути стимульовані до впровадження нових технологій та інновацій через податкові кредити або зниження ставок податку на прибуток для витрат, пов'язаних з дослідженнями та розвитком;

Таблиця 1.1.

Позитивні та негативні характеристики оподаткування прибутку підприємств

Позитивні характеристики	Негативні характеристики
Для держави створюються відчутні можливості одержати регулюючий ефект для економічної діяльності суб'єктів господарювання: можливості коригувати види діяльності підприємств відповідно до пріоритетів економічного зростання в державі	Механізм оподаткування прибутку дає можливості перекладати тягар сплати податку на: працівників підприємства, внаслідок чого збільшуються витрати, або собівартість, а сума оподатковуваного прибутку знижується; споживачів продукції, що виробляє підприємство (ризик перекладання збільшується за умов монополії, монополістичної конкуренції та олігополії)
Можливості скорочувати часові проміжки та глибину циклів економічного розвитку держави	Ускладнений механізм розрахунку податку на прибуток дає можливість платникам ухилятися від сплати прибуткового податку (приховуються доходи та завищуються витрати)
Юридичні особи використовують виробничу інфраструктуру, створену державою, споживають інші колективні блага, що фінансуються з бюджету, відповідно, вони повинні компенсувати витрати держави сплатою податків, зокрема податку на прибуток підприємств	Непростий порядок розрахунку податкових зобов'язань з податку на прибуток. Його правильне нарахування вимагає залучення платниками додаткових кваліфікованих працівників, а, значить, вимагає додаткових витрат від підприємств. Аналогічно - для державної податкової служби
Податок на прибуток має важливе фіскальне значення для місцевих та регіональних (територіальних) бюджетів	Реалізована фіскальна функція податку на прибуток може бути лише за умов прибуткової діяльності господарюючого суб'єкта
Можливості оподатковувати надприбутки підприємств	Високе податкове навантаження на прибуток юридичних осіб може призвести до відтоку капіталу з країни

конкурентоспроможність - податкові заходи можуть бути використані для підтримки конкурентоспроможності національних підприємств на

міжнародному ринку шляхом зниження податкового навантаження або надання інших податкових переваг.

Ці процеси демонструють, як податок на прибуток може бути важливим інструментом для формування економічної політики та стимулювання різних аспектів економічного розвитку.

1.2. Характеристика системи прямого оподаткування

Прямі податки - це такі податки, які сплачуються з доходів, прибутку, або майна. Це прямі відносини між платником податку і державою. Це означає, що платник самостійно робить внески у вигляді грошових сум або майна безпосередньо до бюджету держави. Основна характеристика прямих податків полягає в тому, що їх обчислення та сплата відбуваються безпосередньо платниками, без посередництва третіх осіб.

Деякі приклади прямих податків включають:

прибутковий податок з громадян (або податок на доходи фізичних осіб) - це податок, який стягується з доходів фізичних осіб, отриманих в результаті роботи, бізнесу, інвестицій тощо;

податок на прибуток корпорацій (податок на прибуток підприємств) – це податок, який стягується з прибутку, який отримують підприємства або корпорації. Прибуток можуть отримувати і фізичні особи, які здійснюють свою підприємницьку діяльність. У цьому випадку вони або цей податок сплачують у вигляді індивідуального прибуткового податку, або у вигляді податку на прибуток;

податок на нерухомість - це податок, який обчислюється на основі вартості нерухомого майна, такого як: будинки, квартири, земля тощо.

податок на спадщину і дарування - це податок, який стягується з особистих активів, які передаються через спадщину або подарунок.

Прямі податки часто є об'єктом регулярних дебатів і дискусій, оскільки їх ставки, способи обчислення та пільги можуть суттєво впливати на громадян та бізнес, отже, ці податки можуть мати відчутні регулюючі ефекти.

Податок на прибуток є одним із основних видів прямого оподаткування. Він стягується безпосередньо з прибутку, який отримують фізичні особи-підприємці або юридичні особи (підприємства, корпорації) в результаті їхньої діяльності.

Оподаткування прибутку означає, що податок стягується безпосередньо з реальних доходів, які отримують суб'єкти господарювання. Вони розраховують свій прибуток, вираховуючи ті витрати, які дозволяє вираховувати національне законодавство, також використовуючи дані податкового обліку, або ж інші облікові показники; а потім сплачують податок із прибутку, який підлягає оподаткуванню.

Зазвичай ставки податку на прибуток можуть відрізнятися в залежності від типу суб'єкта господарювання, його розміру прибутку, а також інших параметрів.

Платники податку на прибуток зазвичай повинні подавати декларації про свій прибуток та інші фінансові звіти державним органам для обчислення податкового зобов'язання.

Для певних видів діяльності або категорій суб'єктів господарювання можуть бути передбачені податкові пільги або звільнення від оподаткування, які знижують загальні податкові зобов'язання.

У цілому, податок на прибуток є важливим інструментом фіскальної політики, який допомагає забезпечити фінансову стабільність державного бюджету та сприяти розвитку економіки.

Система прямого оподаткування - це сукупність податкових механізмів окремих податків, які включають елементи податків та податкові розрахунки, які пояснюють як ці елементи взаємодіють. У цій системі податки обчислюються і сплачуються безпосередньо платниками на підставі їхнього власного доходу, прибутку або майнового статусу.

Основні характеристики системи прямого оподаткування наведені в таблиці 1.2.

Таблиця 1.2

Основні характеристики системи прямого оподаткування

Характерна ознака	Пояснення
Оподаткування доходів, прибутків та майна	Ця система може бути використана для збору різних видів податків з таких баз оподаткування, як доходи та майно. Прямими податками можуть бути: податок на доходи фізичних осіб, податок на прибуток підприємств, податок на нерухомість та інші
Прямий зв'язок між платником та державою	Платники податків самі розраховують суму, яку вони повинні сплатити в бюджет держави, і безпосередньо перераховують ці кошти на рахунок державного казначейства
Прозорість і простота	Оскільки платники самостійно розраховують і сплачують податки, система прямого оподаткування може бути більш прозорою та простішою для зрозуміння, ніж система непрямого оподаткування
Облік особистого доходу або прибутку	В системі прямого оподаткування платникам часто потрібно подавати декларації про свій особистий дохід або прибуток, на підставі яких обчислюється сума податку.
Податкові звільнення та вирахування	Для зменшення податкового тягара і стимулювання певних видів діяльності та податкової поведінки, система прямого оподаткування може передбачати різноманітні податкові звільнення, вирахування та пільги

Система прямого оподаткування складається з кількох ключових складових, які визначають процес обчислення, збору та сплати податків безпосередньо платниками, серед них: ставки податку (це обов'язкова сума грошей, яку платник повинен сплатити державі на основі свого доходу, прибутку або майнового статусу; ставки податку можуть бути фіксованими або прогресивними, залежно від рівня доходу чи прибутку), податкові звільнення та вирахування (це певні категорії доходу, прибутку або майна, які не підлягають

оподаткуванню або мають знижені ставки оподаткування; також звільнення та вирахування можуть бути надані для певних груп населення (наприклад, малозабезпеченим сім'ям), для певних видів діяльності (наприклад, виробництво екологічно чистої енергії) або для певних видів майна (наприклад, особисті майнові витрати)), декларування доходів або прибутку (платники зазвичай повинні подавати декларації про свій дохід або прибуток в державні органи, щоб обчислити суму податку, яку вони повинні сплатити; ці декларації можуть подаватися регулярно, наприклад, щорічно або квартално), податкові звіти та облік (для збору і аналізу податкової інформації державні органи зазвичай вимагають, щоб платники подавали податкові звіти або здійснювали облік свого доходу або прибутку у визначених формах та строках), порядок розрахунку та сплати (це процеси збору податків від платників, які можуть включати різні методи, такі як автоматичне утримання податку (для оплати заробітної плати), самостійні платежі платників, оцінка майна для обчислення податку на нерухомість) та інші.

Ці складові допомагають створити ефективну та прозору систему прямого оподаткування, яка забезпечує збір коштів для державного бюджету та забезпечення фінансування громадських послуг.

Принципи прямого оподаткування визначають основні правила, які лежать в основі збору податків безпосередньо з платників. Серед них ми можемо визначити:

принцип прозорості та простоти: пряме оподаткування має бути прозорим та простим для розуміння платниками податків. Платники повинні чітко розуміти, як обчислюється їхній податковий зобов'язання та які правила його визначення;

принцип справедливості: пряме оподаткування повинно враховувати принципи справедливості. Це означає, що платники податків мають сплачувати податки у відповідності з їхнім можливостями, тобто особи з більш високим доходом можуть мати більші податкові зобов'язання;

принцип прогресивності: пряме оподаткування може бути прогресивним, що означає, що ставки податку збільшуються разом із зростанням рівня доходу. Цей принцип сприяє зменшенню нерівності доходів та забезпеченню соціальної справедливості;

принцип автономії платника податків: платники податків повинні мати можливість самостійно розраховувати та сплачувати свої податкові зобов'язання без зайвого втручання державних органів;

принцип ефективності та економічного стимулювання: пряме оподаткування повинно бути ефективним і стимулюючим для економічного розвитку. Наприклад, воно може включати різні податкові стимули для інвестицій, створення робочих місць та інновацій;

принцип визначення відповідальності: платники податків повинні нести відповідальність за правильне обчислення та своєчасну сплату податків згідно з законодавством.

Ці принципи допомагають забезпечити раціональний, справедливий та ефективний процес збору прямих податків у суспільстві.

Пряме оподаткування виконує кілька важливих функцій у суспільстві та економіці:

Функція фінансування держави. Одна з основних функцій прямого оподаткування полягає у забезпеченні держави необхідними фінансовими ресурсами для виконання своїх функцій. Гроші, які збираються через прямі податки, використовуються для фінансування громадських послуг, таких як охорона здоров'я, освіта, безпека, інфраструктура та інші.

Перерозподільча функція. Прямі податки можуть бути використані для перерозподілу доходів у суспільстві. Це може включати оподаткування високих доходів з метою зменшення нерівності доходів та забезпечення соціальної справедливості.

Функція регулювання економічної активності. Пряме оподаткування може використовуватися для регулювання економічної активності. Наприклад, зниження податкових ставок на прибуток може стимулювати інвестиції та

створення робочих місць, тоді як підвищення ставок може зменшити споживання та інвестиції.

Стимулююча функція. Прямі податки можуть бути використані для стимулювання або гальмування певних видів діяльності. Наприклад, держава може надавати податкові пільги або звільнення для підприємств, які інвестують у дослідження та розвиток нових технологій або екологічно чистого виробництва.

Стабілізаційна функція. Пряме оподаткування може також допомагати забезпечити стабільність в фінансовій системі, забезпечуючи стійкі доходи для державного бюджету та державних програм.

Ці функції показують важливість прямого оподаткування як інструмента фіскальної політики для забезпечення фінансової стабільності та соціального розвитку.

1.3. Особливості вітчизняної системи прибуткового оподаткування підприємств

Дослідження теоретичних поглядів на податки, податок на прибуток корпорацій; на систему прямого оподаткування та місце в ній прибуткового оподаткування дає нам можливість правильного сприйняття особливостей вітчизняного механізму податку на прибуток підприємств.

Платниками податку на прибуток є підприємства різні за формами власності, за галузями, за розмірами. Варто, проте, зазначити, що здійснювати виробництво продукції, виконувати роботи та надавати послуги законодавство України дозволяє і фізичним особам. Вони також можуть бути суб'єктами господарської діяльності, для чого вони реєструються як фізичні особи – підприємці (раніше як фізичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності). Після реєстрації такого статусу вони отримують право використовувати працю найманих працівників. Фізичним особам – підприємцям законодавством

дозволено організовувати виробництва, здійснювати інвестиційну діяльність, отримувати доходи, прибутки, або збитки. В Україні оподаткування прибутків фізичних осіб – підприємців здійснюється податком на доходи фізичних осіб. Такі підприємці, залежно від обсягів та видів діяльності, одержали право обрати спрощену систему оподаткування, обліку та звітності. За такою системою вони, замість податку на доходи фізичних осіб, сплачують єдиний податок, що включає в себе декілька обов'язкових платежів державі. Саме тому, і виходячи з теми нашого дослідження, ми будемо розглядати лише податок на прибуток підприємств у системі прямого оподаткування.

Отже, відповідно до українського законодавства податок на прибуток підприємств сплачують юридичні особи - підприємства, установи та організації. Платники податку на прибуток можуть мати резидентство України або іншої країни. На платників податку на прибуток покладено певний комплекс податкових обов'язків і прав за наявності об'єкта оподаткування [13, с. 171]. Усі види підприємств – платників унормовані положеннями Податкового кодексу України (ПКУ). Виокремимо серед них наступних:

- резиденти-юридичні особи, які визначаються суб'єктами господарювання і які провадять господарську діяльність на території України, а також закордоном;
- резиденти-юридичні особи, які представлені у якості управителів фондів операцій з нерухомістю відповідно до Закону України «Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю» стосовно операцій і фінансових результатів своєї роботи із довірчого управління через фонд [36, ст. 133.1];
- нерезиденти-юридичні особи будь-якої організаційно-правової форми, які одержують доходи з України (крім установ і організацій із дипломатичними привілеями або імунітетом);
- постійні представництва нерезидентів, які одержують доходи з України або виконують агентські операції відносно таких нерезидентів, або їхніх засновників [36, ст. 133.2].

Як об'єкт оподаткування податком на прибуток підприємств за українським законодавством визначений прибуток, який одержаний лише в Україні – для нерезидентів, та прибуток, який одержаний як в Україні, так і закордоном – для резидентів – юридичних осіб. Він визначається коригуванням - зростанням або зменшенням обсягу фінансового результату до оподаткування, розрахованого на підставі національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку або міжнародних стандартів фінансової звітності та визначений у фінансовій звітності юридичної особи, на різниці, які виникли відповідно до положень ПКУ [36, ст. 134.1].

База оподаткування податком на прибуток підприємств - це грошове вираження об'єкту оподаткування (фінансовий результат до оподаткування, скоригований на податкові різниці). Відповідно, сума податку на прибуток дорівнює добутку бази оподаткування на податкову ставку.

Так, як фінансовий результат до оподаткування податком на прибуток у бухгалтерському обліку визначається як різниця між доходами та витратами, розглянемо можливу структуру зазначених складових.

Згідно із стандартом бухгалтерського обліку (п. 7 П(С)БО-15) підприємство може одержати такі доходи [45]:

- дохід або виручка від реалізації продукції, робіт та послуг;
- чистий дохід від реалізації продукції, робіт та послуг;
- інші операційні доходи;
- фінансові доходи;
- інші доходи.

Стандартом бухгалтерського обліку (п.5 П(С)БО - 15) визначені такі обов'язкові характерні ознаки отриманого підприємством доходу [45]:

- збільшення активів або зменшення зобов'язань, відповідно до чого відбувається зростання власного капіталу (за виключенням процесу формування власного капіталу підприємства);
- розмір доходу може бути достовірно визначений.

Не визнають доходами такі грошові кошти, що отримані від інших осіб (п. 6 П(С)БО-15) [45]:

- суми непрямих податків, що надійшли із виручкою; суми податків та обов'язкових платежів, які підприємство має перерахувати до бюджету й до позабюджетних фондів;
- суми надходжень на користь комітента, принципала тощо за договорами комісії, агентським та за іншим аналогічним договорами;
- суми попередньої оплати продукції, робіт та послуг;
- суми завдатків під застави або у рахунок погашення позик;
- надходження грошових коштів, які не переходять у власність підприємства (належать іншим особам);
- надходження до статутного фонду;
- суми балансових вартостей валют.

Витрати визначаються як зменшення економічних вигод – це вибуття активів або збільшення зобов'язань, що призводять до зменшення власного капіталу (п. 3 розділу I П(С)БО-1) [43]. Вони, як і доходи мають бути достовірно оцінені. У бухгалтерському обліку доречно їх визначати у тому звітному періоді, у якому внаслідок їх здійснення отримано дохід. Якщо прямий зв'язок відсутній чи важко встановити, витрати обліковують у тому звітному періоді, коли вони були здійснені. Витрати класифікують [46]:

- собівартість реалізованої продукції, робіт та послуг);
- адміністративні витрати;
- витрати на збут;
- інші операційні витрати;
- фінансові витрати;
- інші витрати.

У бухгалтерському обліку (п. 9 П(С)БО-16) не сприймають як витрати та не звітують про фінансові результати [46]:

- платежі на користь комітента, принципала тощо за договорами комісії, агентськими угодами та аналогічними договорами;

- попередня (авансова) оплата запасів, робіт та послуг;
- погашення запозичених сум тощо;

Важливо також зупинитися на амортизації, що включається до складу витрат. Згідно з пп. 14.1.138 ПКУ [36] підлягають амортизації основні засоби та інші необоротні матеріальні активи, що використовуються у господарській діяльності платника більше, ніж рік, та вартість яких перевищує встановлений розмір. Мінімальний строк амортизації встановлений для кожної класифікаційної групи в межах від 5 до 20 років. Амортизації підлягають і нематеріальні активи.

Амортизувати основні засоби платник податку на прибуток може, використовуючи один з п'яти наступних методів:

– прямолінійний метод - річна сума амортизації розраховується відношенням вартості основних засобів на строк корисного їхнього використання;

– метод зменшення залишкової вартості - річна сума амортизації розраховується як добуток річної норми амортизації та залишкової вартості основних засобів на початок звітного року;

– метод прискореного зменшення залишкової вартості - річна сума амортизації розраховується як добуток річної норми амортизації, яка обчислюється відповідно до строку корисного використання об'єкта і подвоюється, та залишкової вартості основних засобів на початок звітного року;

– кумулятивний метод - річна сума амортизації розраховується як добуток кумулятивного коефіцієнта та вартості, яка амортизується. Кумулятивний коефіцієнт визначається як відношення кількості років, що залишаються до кінця строку корисного використання основного засобу, та загальної кількості років його корисного використання;

– виробничий метод - місячна сума амортизації розраховується як добуток виробничої ставки амортизації та фактичного місячного обсягу виробництва. Виробнича ставка амортизації визначається відношенням вартості, яка

амортизується та загального обсягу продукції, яке підприємство очікує виробити з використанням саме цього основного засобу.

Сума податку на прибуток підприємств розраховується двома методами: із застосуванням коригування фінансового результату на податкові різниці; без коригування фінансового результату на податкові різниці (для підприємств, річні доходи яких не перевищують 20 млн. грн.).

Податкові різниці можна класифікувати наступним чином:

- податкові різниці, що виникають при нарахуванні амортизації необоротних активів [36, ст. 138];
- податкові різниці, які виникають під час формування резервів (забезпечень) [36, ст. 139];
- податкові різниці, які виникають під час здійснення фінансових операцій [36, ст. 140];
- податкові різниці, що виникають під час здійснення деяких видів діяльності, деяких операцій [36, ст. 141].

Базова податкова ставка з податку на прибуток підприємств та інші різні податкові ставки для окремих платників податків, окремих видів діяльності унормовані положеннями Податкового кодексу України [36]:

- основна ставка - 18% бази оподаткування; для банківських установ – 50% за 2023 рік та 25% на 2024 рік;
- дохід за договорами страхування - 3%;
- виплати нерезидентів - від 0% до 20%;
- проведення лотерей - 30%;
- підприємства, що проводять азартні ігри – від 10% до 18% залежно від особливостей грального бізнесу.

В Україні запроваджені два варіанти строків сплати податку на прибуток підприємств до бюджетів, що залежать від розмірів одержаного прибутку платником податку (табл. 1.3).

В Україні звільняються від оподаткування прибутку окремі суб'єкти господарювання:

• підприємства і організації, засновані громадськими організаціями інвалідів [36, ст. 142.1];

Таблиця 1.3

Строки подання декларації та сплати до бюджету податку на прибуток підприємств

Розмір прибутку, який одержано платником податку за рік	Строки подання декларації та сплати податку
До 40 мільйонів гривень	Декларація з податку на прибуток після завершення звітного податкового року надається протягом 60 днів Сплату слід здійснювати раз на рік протягом 10 днів після граничного строку для надання декларації
Більший за 40 мільйонів гривень	Декларація з податку на прибуток надається протягом 40 днів після закінчення кварталу, та протягом 60 днів після закінчення року Сплата податку на прибуток щоквартальна

Джерело: [36].

• Чорнобильська АЕС [36, ст. 142.2] та підприємства, що беруть участь відповідно до положень Рамкової угоди між Україною та ЄБРР щодо діяльності Чорнобильського фонду «Укриття» в Україні [36, ст. 142.3].

РОЗДІЛ 2

ПРАГМАТИКА ОПОДАТКУВАННЯ ПРИБУТКУ У СИСТЕМІ ПРЯМОГО ОПОДАТКУВАННЯ

2.1. Фіскальна роль податку на прибуток у структурі прямих податків

Співвідношення прямого та непрямого оподаткування може варіюватися в залежності від економічної політики країни, фіскальних потреб, соціальних цілей та інших факторів. Однак існує загальна концепція, що пряме оподаткування, таке як податок на доходи, сплачується безпосередньо фізичною або юридичною особою, яка отримує дохід, тоді як непряме оподаткування, таке як податок на споживчу продукцію (ПДВ, акциз), зазвичай сплачується при купівлі товарів або послуг.

Звичайно, баланс між прямим та непрямим оподаткуванням визначається з урахуванням різних факторів, включаючи соціальну справедливість, економічний розвиток, конкурентоспроможність бізнесу та інші міркування. Наприклад, у країнах з розвинутою соціальною системою може бути більший акцент на прямому оподаткуванні для забезпечення соціальних послуг, тоді як у країнах з високим рівнем споживання може бути більший акцент на непрямому оподаткуванні для збору коштів на загальні витрати держави.

В Україні дуже цікавим є співвідношення прямих та непрямих податків у доходах бюджетів усіх рівнів. Зазвичай непряме оподаткування переважало. У 2021 році на 37,0 млрд. грн. надійшло до зведеного бюджету більше непрямих податків, або на 105,2%. Зовсім інша картина спостерігалася у 2016 році, коли до бюджетів усіх рівнів надійшло в 1,5 рази більше непрямих податків порівняно із прямими. Суттєвий розрив у бік непрямого оподаткування спостерігався і в 2017 році – в 1,6 рази, а вже у 2018 році розрив зменшено до 1,17 рази. У 2022 та у 2023 роках у доходах бюджетів усіх рівнів переважали прямі податки, особливо у 2022 році відхилення складало 126,2 млрд. грн. у бік прямого оподаткування (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Динаміка податкових надходжень зведеного бюджету України, млрд. грн.

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Надходження прямих податків – всього, з них:	293,6	368,9	458,3	531,1	559,2	708,4	734,7	827,0
ПДФО	138,8	185,7	229,9	275,4	295,1	349,8	420,7	496,3
Податок на прибуток підприємств	60,2	73,4	106,2	117,3	118,5	163,8	130,6	159,3
Місцеві податки і збори	42,3	53,3	61,0	73,6	75,7	89,9	84,3	100,0
Плата за користування надрами	40,8	44,9	50,1	52,0	57,1	89,3	94,1	60,3
Інші податки	11,5	11,6	11,1	12,8	12,8	15,6	5,0	11,1
Надходження непрямих податків – всього, з них:	451,6	579,3	534,2	539,2	577,5	745,4	608,5	811,1
ПДВ	329,9	434,0	374,5	378,7	400,6	536,5	466,9	580,8
Акцизний податок	101,7	121,4	132,6	130,7	146,7	172,1	115,4	189,7
Ввізне мито	20,0	23,9	27,1	29,8	30,2	36,8	26,2	40,6
Всього	745,2	948,2	992,5	1070,3	1136,7	1453,8	1343,2	1638,1

Джерело [18, 21].

У структурі прямих податків в усі роки, які ми обрали для дослідження, найбільша фіскальна роль відводилася податку на доходи фізичних осіб. У 2023 році до зведеного бюджету надійшло 496,3 млрд. грн. ПДФО, що у 3,6 рази перевищує обсяг надходжень 2016 року. Сплати платниками податку на прибуток зростали не такими темпами: у 2023 році до Державного та місцевих бюджетів надійшло 159,3 млрд. грн. податку на прибуток, у 2016 році надходження складали 60,2 млрд. грн., або у 2,6 разів менше. Крім того, якщо ПДФО зростав щорічно, надходження податку на прибуток лише на 1,2 млрд. грн. зросли у 2020 році порівняно із попереднім роком, а у 2022 році порівняно із

2021 роком сплати платниками податку з прибутків скоротилися на 33,2 млрд. грн.

Частка податку на прибуток у загальній сумі надходжень прямих податків зведеного бюджету наведена на рис. 2.1.

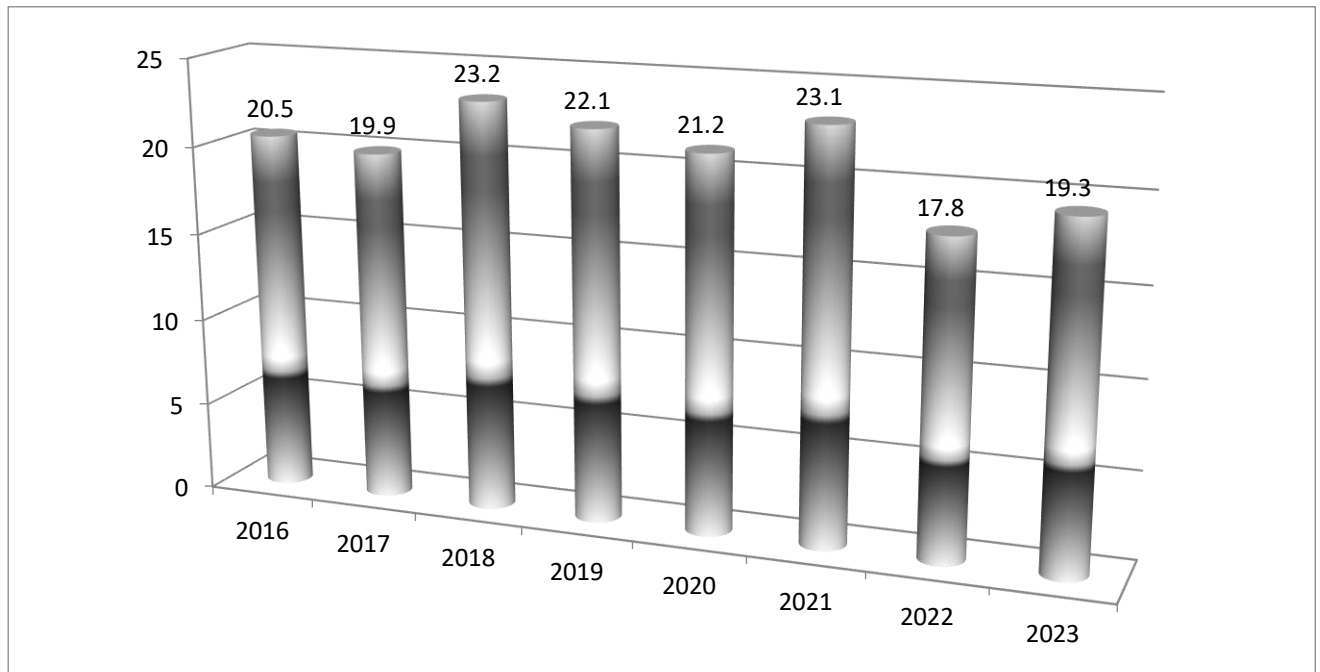

Рис. 2.1. Частка податку на прибуток у загальній сумі надходжень прямих податків зведеного бюджету, %

Джерело: [21, 18, 67].

Коливання частки є відчутним: від 17,8% у 2022 році до 23,2 у 2018 році, або на 5,4 відсоткових пункти.

У 2023 році питома вага податку на прибуток складала 19,3% усіх надходжень прямих податків до бюджетів усіх рівнів.

Співвідношення надходжень від прибуткового оподаткування юридичних та фізичних осіб у доходах зведеного бюджету у 2016 – 2023 роках наведено на рисунку 2.2. Представлені дані свідчать, що переважно за рахунок прибуткового оподаткування фізичних осіб, в основному, формуються бюджети усіх рівнів в Україні. Особливо гостро це було відчутно у 2022 та 2023 роках, коли приріст надходжень податку на доходи фізичних осіб перевищував приріст надходжень

податку на прибуток, або, навіть було зменшення сплат підприємств податку до зведеного бюджету.

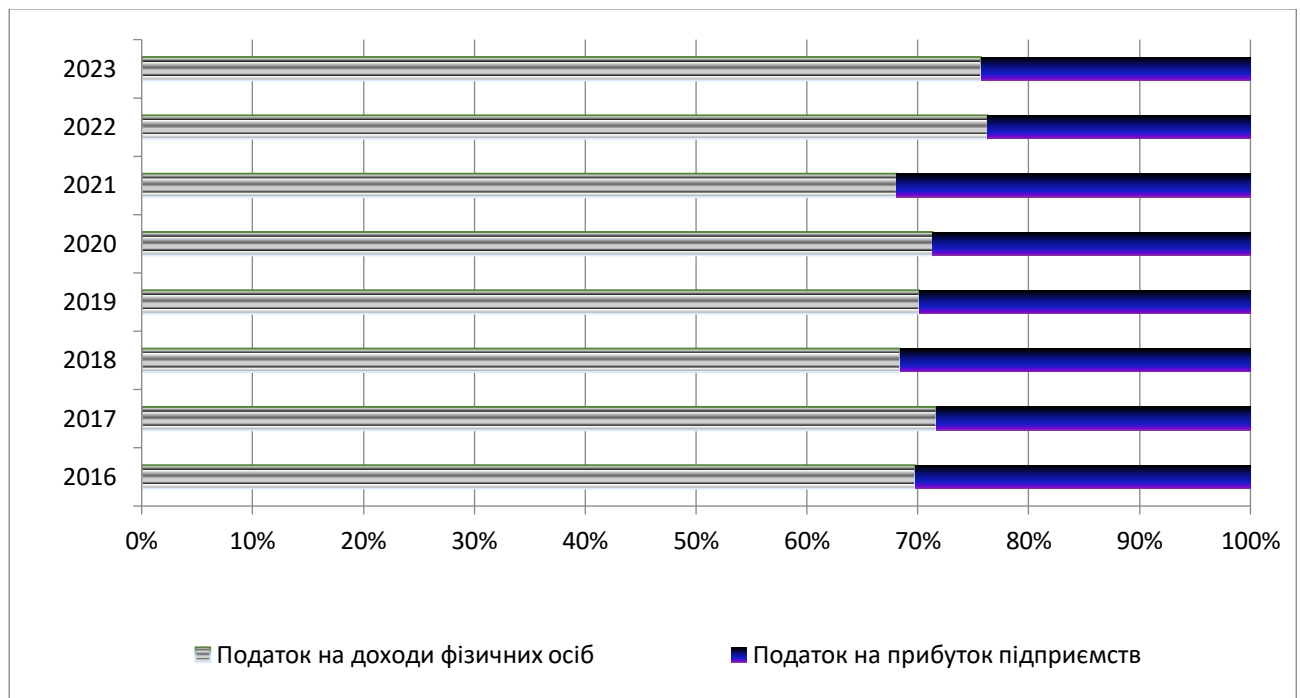

Рис. 2.2. Співвідношення надходжень від прибуткового оподаткування юридичних та фізичних осіб у доходах зведеного бюджету, %

Джерело: [18].

Також, у 2022 році частка податку на прибуток відносно сплат прибуткових податків була мінімальною впродовж всього періоду нашого дослідження – 23,7%. У 2023 році ситуація виправилася несуттєво та фінансова роль податку на прибуток збільшилася до 24,3% прибуткових податків.

Співвідношення оподаткування фізичних осіб та юридичних осіб також зазвичай визначається різними факторами, такими як: економічна політика, фінансові потреби, соціальні цілі та конкурентоспроможність бізнесу. У деяких випадках може бути встановлено, що фізичні особи повинні бути оподатковані інакше ніж юридичні особи для забезпечення соціальної справедливості, враховуючи різницю у доходах та можливостях.

Оподаткування фізичних осіб та юридичних осіб може бути налаштоване для стимулювання певних економічних поведінок. Наприклад, знижені ставки оподаткування для бізнесів можуть стимулювати інвестиції та створення

робочих місць. В деяких випадках оподаткування може бути налаштоване з метою забезпечення ефективного збору податків, з урахуванням того, як фізичні, так і юридичні особи взаємодіють з економічною системою.

Для забезпечення конкурентоспроможності бізнесу може бути важливо забезпечити адекватні ставки оподаткування для юридичних осіб, щоб не обтяжувати їхню діяльність занадто великими податками.

Загалом, оптимальне співвідношення між оподаткуванням фізичних та юридичних осіб залежить від унікальних факторів кожної конкретної країни та її економічної ситуації.

Розглянемо, як виглядає структура податкових надходжень зведеного бюджету України впродовж 2016 – 2023 років. Дані наведені в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Структура податкових надходжень зведеного бюджету України, %

Вид податкових надходжень	Роки							
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
<i>Податок на прибуток підприємств</i>	8,1	7,7	8,2	11,0	10,4	11,3	9,7	9,7
ПДФО	18,6	19,6	20,6	25,7	26,0	24,1	31,3	30,3
Плата за користування надрами	5,5	4,7	3,9	4,9	5,0	6,1	6,2	3,7
Акцизний податок	13,7	12,8	12,4	12,2	12,9	11,8	8,6	11,6
ПДВ	44,3	45,8	45,4	35,4	35,2	36,9	34,8	35,5
Ввізне мито	2,7	2,5	2,5	2,8	2,7	2,5	2,0	2,5
Місцеві податки і збори	5,7	5,6	5,3	6,9	6,7	6,2	6,3	6,1
Інші податки	1,5	1,2	1,7	1,2	1,1	1,1	1,1	0,6
Всього	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Джерело: [21, 18, 67].

У податкових надходженнях зведеного бюджету України частка податку на прибуток у 2023 році, як і в попередньому році складає 9,7%, а це на 1,6 відсоткових пункти нижче питомої ваги податку у 2021 році, коли ми фіксували

найбільше відносне значення його у податкових надходженнях бюджетів усіх рівнів.

Взагалі, питома вага податку на прибуток у податкових надходженнях зведеного бюджету в 2019 – 2021 роках була високою. У цих же роках одночасно відбувалося зростання іншого прямого податку – податку на доходи фізичних осіб. У 2022 році питома вага ПДФО дорівнювала 31,3% загального обсягу надходжень податків до зведеного бюджету. такий показник по ПДФО у 3,2 рази перевищував у податкових надходженнях зведеного бюджету частку податку на прибуток підприємств. У 2016 році частка податку на доходи фізичних осіб від питомої ваги податку на прибуток підприємств відхилялася у 2,3 рази.

Загальна частка прибуткових податків протягом всього періоду дослідження зростала. У 2023 році вона досягла 40,0% усіх податків зведеного бюджету. У попередньому році питома вага таких податків навіть була більшою – 41,0%, що на 14,3 відсоткових пункти вище рівня 2016 року.

Також обсяги надходжень податку на прибуток до зведеного бюджету України суттєво змінювалися відносно обсягів номінального ВВП (наведено на рисунку 2.3).

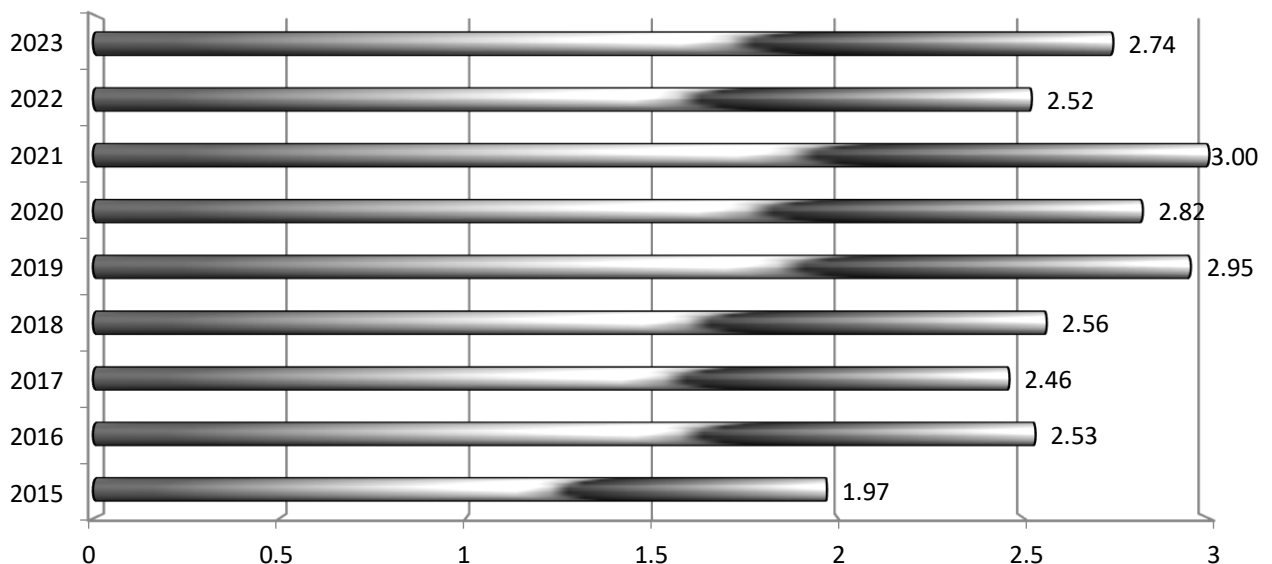

Рис. 2.3. Розміри надходжень податку на прибуток до зведеного бюджету України, % до ВВП

Джерело: [32, 18, 67].

Як вже було зазначено вище, податок на прибуток підприємства перераховують до бюджетів різних. Переважно цей податок надходить до Держаного бюджету (рис. 2.4).

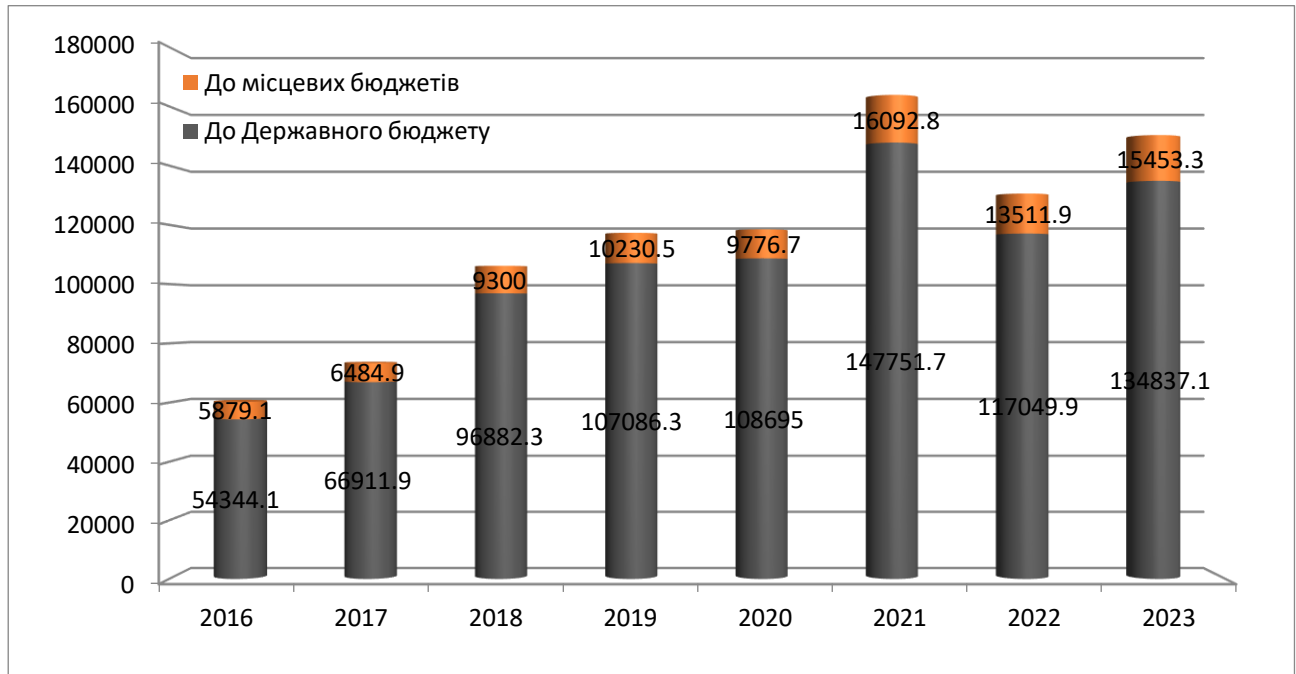

Рис. 2.4. Розподіл між державним і місцевими бюджетами надходжень податку на прибуток підприємств, млн. грн.

Джерело: [21, 18].

Так, у 2023 році до Державного бюджету було сплачено 134 837,1 млн. грн. податку на прибуток, що складає 89,7% усіх сплат цього податку. Відносно попереднього року надходження податку до Державного бюджету збільшилися на 17 787,2 млн. грн., темп приросту склав 15,2%. Найбільше підприємства до Державного бюджету сплатили у 2021 році після короно вірусного падіння ділової активності. Сплати сягали 147,8 млрд. грн. податку, а до місцевих бюджетів було сплачено – 16,1 млрд. грн. цього податку, або 9,8% від усієї суми сплат до зведеного бюджету.

Податок на прибуток розподіляється між бюджетами за принципом володіння тією чи іншою юридичною особою. Відповідно, до Державного бюджету України у повному обсязі зараховується податок на прибуток підприємств державної власності, а також перераховується частина прибутку

таких підприємств. До бюджетів територіальних громад зараховується 100% податку на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності, а також частина чистого прибутку таких юридичних осіб (частка прибутку, що має перераховуватися до бюджету визначається представницькою владою відповідної територіальної громади її рішенням) підприємств.

Всі інші платники податку перераховують його до бюджетів за такою схемою: 90% - до Державного бюджету України, 10% - до бюджету міста Києва та обласних бюджетів. При цьому податок на прибуток відіграє ще одну роль - фінансове вирівнювання доходів обласних бюджетів.

Задля оцінки фінансової ролі прямих податків та податку на прибуток підприємств зокрема, розглянемо, як змінювалася структура податкових надходжень Державного бюджету України у 2016 та 2023 роках (рис. 2.5, 2.6, 2.7 та 2.8).

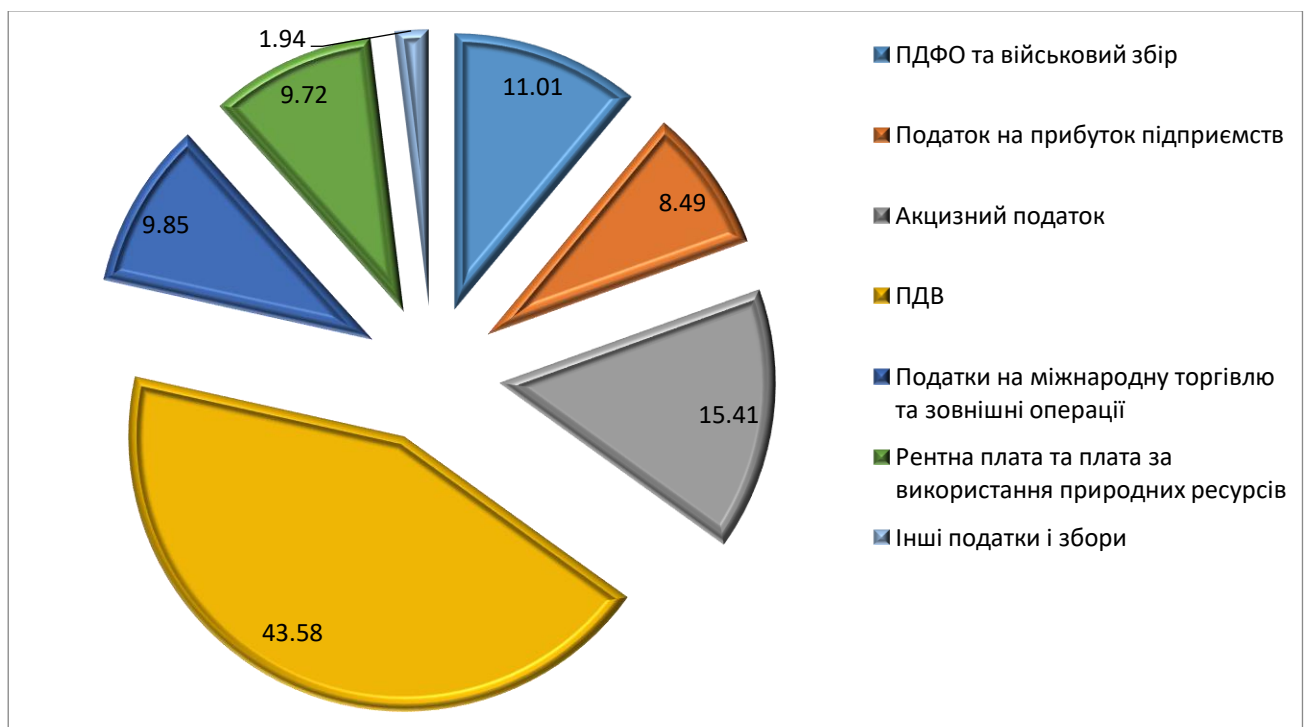

Рис. 2.5. Структура податкових надходжень Державного бюджету України у 2016 році, %

Джерело: [67].

У 2016 році питома вага непрямих податків є переважаючою, яка складала 68,84% загальної суми надходжень податків до Державного бюджету України. ПДВ займає найбільшу питому вагу у складі податків на споживання, та у

податкових надходженнях Державного бюджету. Щодо другого показника, він складає – 43,58%. Відчутною є і питома вага акцизного податку – 15,41% податкових надходжень Державного бюджету України.

У 2016 році частка прямих податків у податкових надходженнях Державного бюджету складала лише 31,16%. Лідером серед прямих податків Державного бюджету був ПДФО, що займав – 11,01% загального обсягу податкових надходжень та 35,3% загального обсягу прямих податків Державного бюджету України.

Питома вага податку на прибуток юридичних осіб складала у 2016 році 8,49% загального обсягу податкових надходжень, або 27,2% загальної суми прямих податків Державного бюджету України (рис. 2.6).

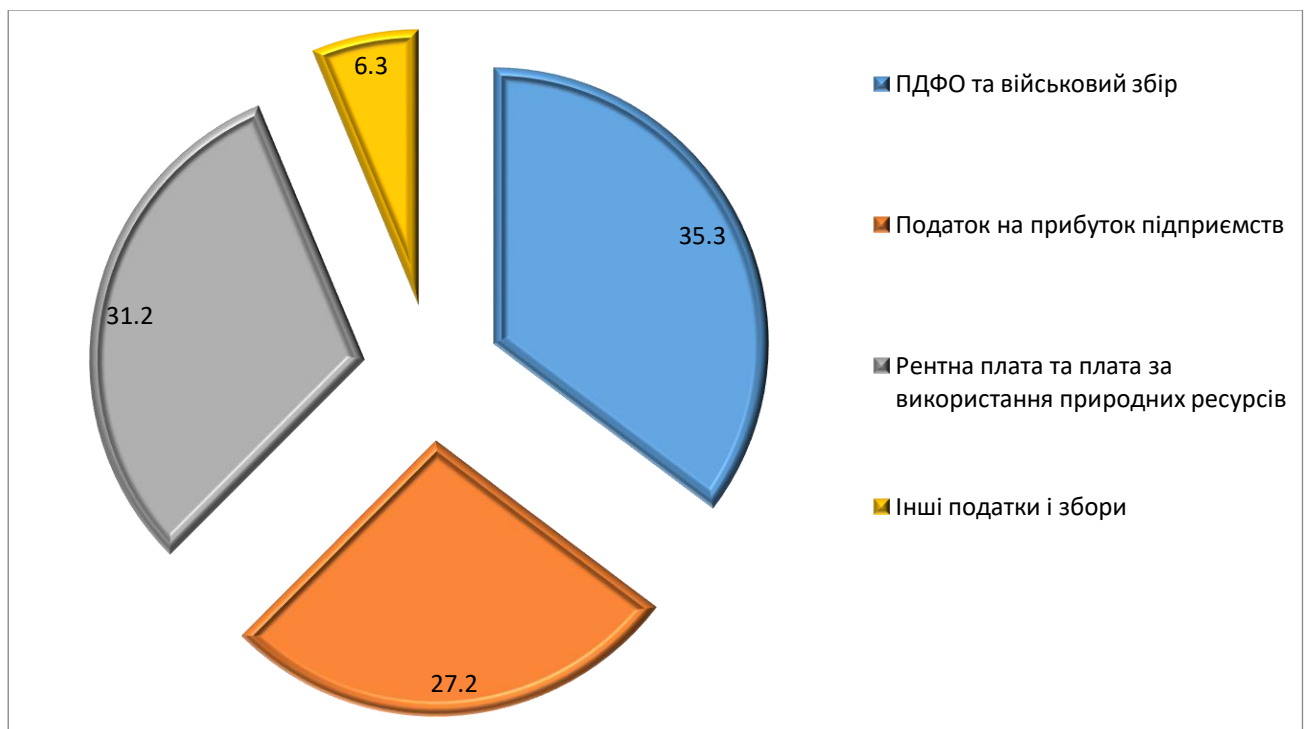

Рис. 2.6. Структура прямих податків Державного бюджету України у 2016 році, %

Джерело: [67].

Щодо структури податкових надходжень Державного бюджету України у 2023 році (рис. 2.7), вона не зазнала якихось суттєвих змін відносно показників 2016 року.

Залишилася домінуючою питома вага непрямих податків - 62,71% надходжень усіх видів податків до Державного бюджету України, а це на 6,13 процентних пункти нижче даних 2016 року.

Так як і в 2016 році, у 2023 році у податкових надходженнях Державного бюджету України найбільша питома вага серед непрямих податків також належить ПДВ (49,17 % податкових надходжень), а це на 5,59 процентних пункти вище за таку ж частку ПДВ, але ще у 2016 році. Залишається у 2023 році високою і питома вага акцизного податку – 10,78%, яка на 4,63 процентні пункти більша показника 2016 року - 15,41% обсягу надходжень усіх видів податків до Державного бюджету України.

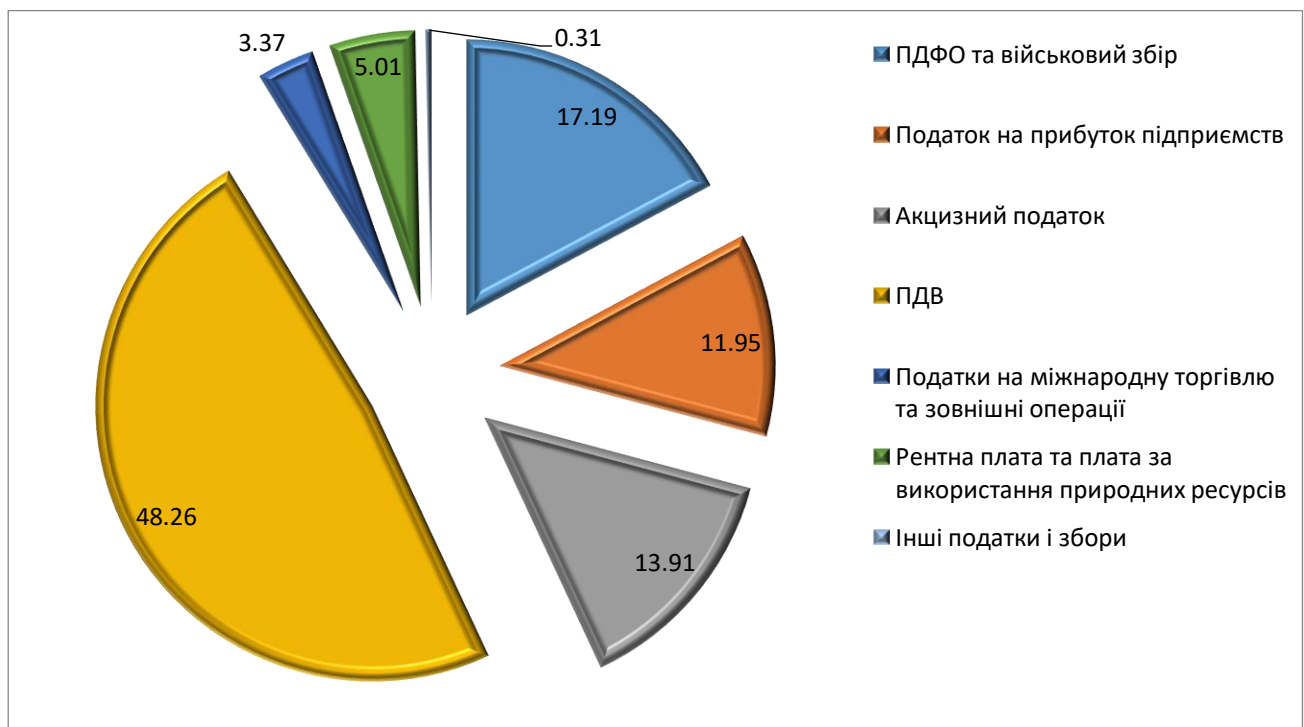

Рис. 2.7. Структура податкових надходжень Державного бюджету України у 2023 році, %

Джерело: [67].

Щодо частки прямих податків, вона збільшилася до 37,29% загальної суми податкових надходжень Державного бюджету України, що на 6,13 процентних пункти більше показника прямих податків у загальній сумі податкових зарахувань до Державного бюджету України у 2016 році.

Вагому питому вагу у складі прямих податків у 2023 році, як і у 2016 році, займають податки з доходів фізичних осіб – 15,63% загального обсягу

податкових надходжень Державного бюджету, або 41,91% сукупного об'єму прямих податків Державного бюджету, а це на 6,61 процентних пункти вище аналогічних даних 2016 року.

Питома вага податку на прибуток у 2023 році склала 12,32% загального об'єму надходжень податків до Державного бюджету, а це складає 33,04% сукупних надходжень прямих податків. Показник зріс з 2016 року на 5,84 процентні пункти за рахунок скорочення питомої ваги рентної плати, сплат за використані природні ресурси та інших податків (рис. 2.8).

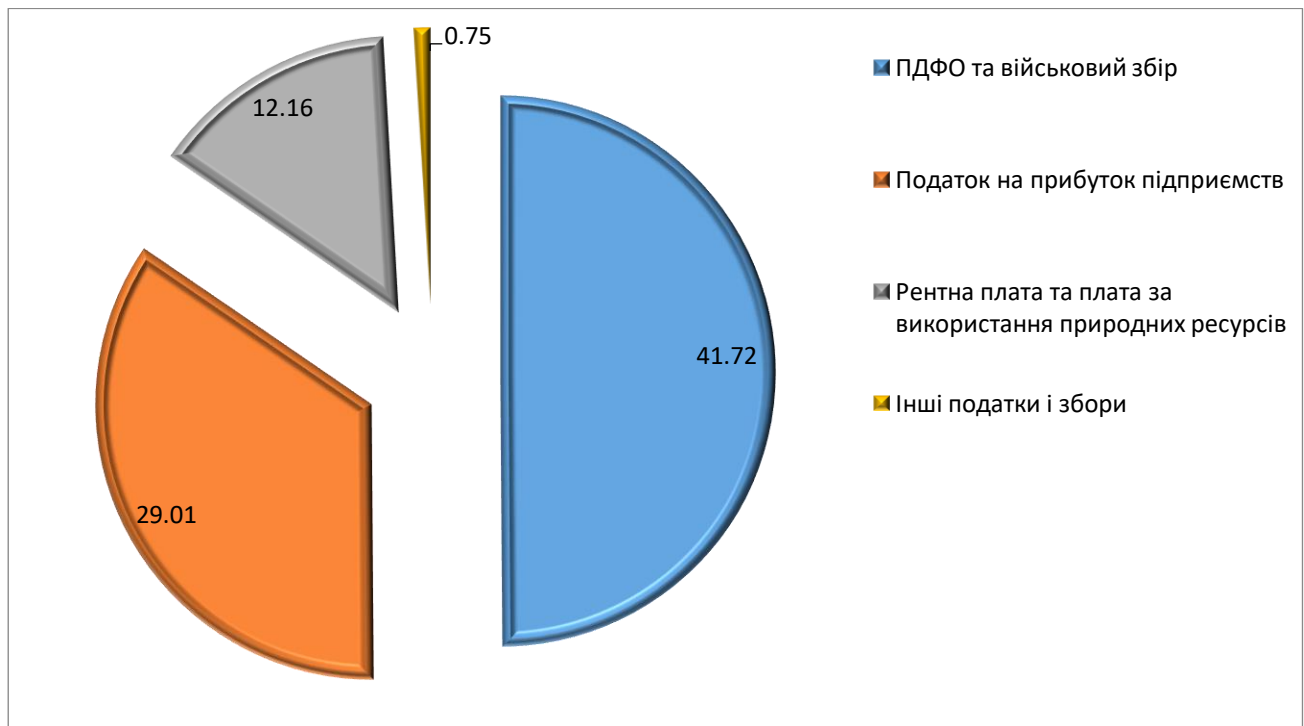

Рис. 2.8. Структура прямих податків Державного бюджету України у 2023 році, %

Джерело: [67].

Проаналізуємо податкову структуру надходжень до місцевих бюджетів України (рис. 2.9). Місцеві бюджети в Україні переважно формуються завдяки надходженню податку на доходи фізичних осіб, менше – місцевих податків та зборів та акцизного податку з роздрібних продажів.

У 2023 році до складу доходів місцевих бюджетів платники податку на прибуток підприємств зарахували 15,45 млрд. грн., це на 1,94 млрд. грн. більше показника попереднього року, коли було зараховано 13,5 млрд. грн. податку. Його питома вага досягла у 2023 році рівня лише 3,6% усіх податкових

надходжень місцевих бюджетів України. Загальний фактичний розмір податкових надходжень місцевих бюджетів був виконаний у обсязі 434,54 млрд. грн.

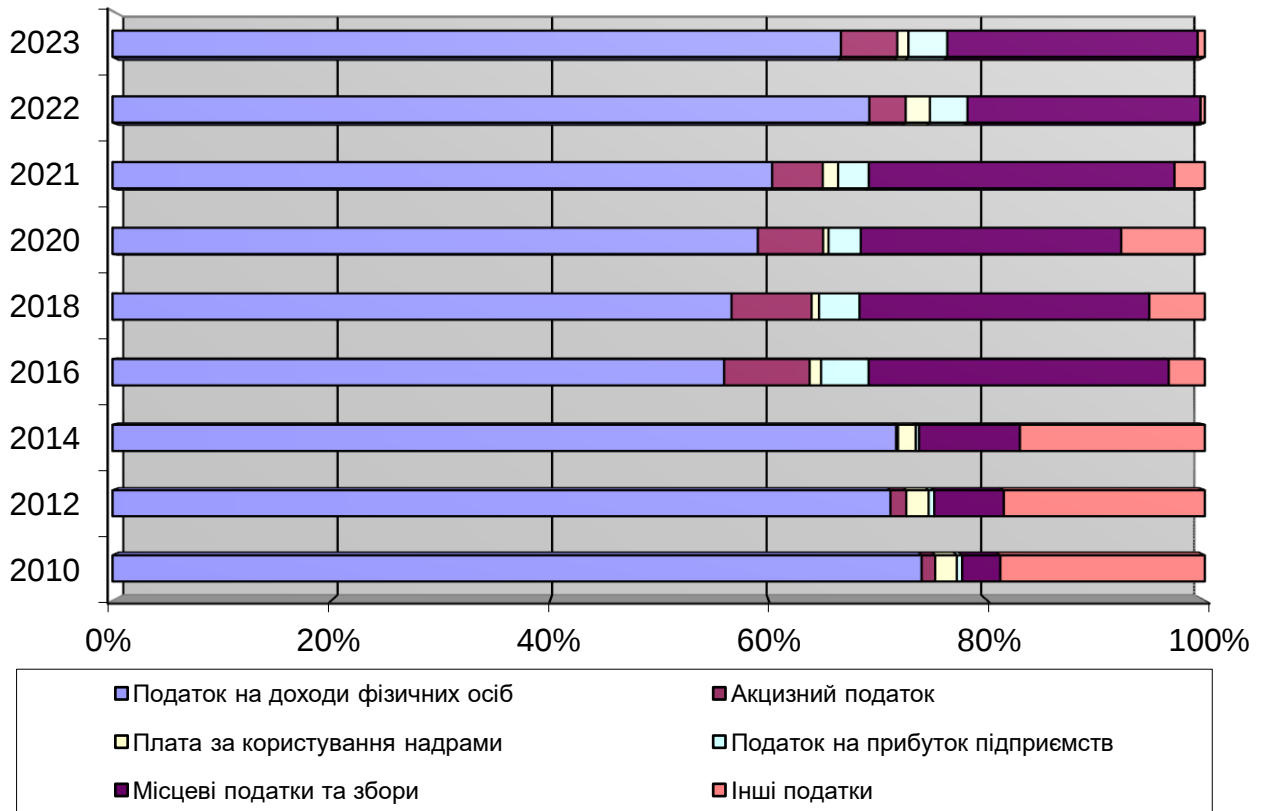

Рис. 2.9. Структура податкових надходжень місцевих бюджетів України, %

Джерело: [21, 18].

Продовжимо наше дослідження розглядом особливостей виконання планових показників надходжень до бюджетів Одеської області податку на прибуток підприємств. Щорічно, ми можемо зробити висновок, поступово зростають суми зарахувань до бюджетів різних рівнів Одеській області податку на прибуток підприємств (табл. 2.3).

Так, у 2023 році від підприємств за результатами їхньої роботи було одержано до зведеного бюджету Одеської області 489,9 млн. грн. податку на прибуток, а це на 81,5 млн. грн. перевищує минулорічний показник, зростання сплат податку сягали 20%. Порівнюючи результати виконання доходної частини

зведеного бюджету Одеської області з показниками 2018 році, ми одержуємо зростання надходжень на 214,0 млн. грн., або ж на 77,6%.

Таблиця 2.3

**Результати аналізу надходжень до зведеного бюджету Одеської області
податку на прибуток підприємств**

Доходи	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Податкові надходження – всього, млн. грн. з них:	15073,7	16527,0	17245,6	18346,8	23957,8	26888,5
Податки на доходи, податки на прибуток, податки на зростання ринкової вартості, млн. грн.	8459,1	9881,6	10517,6	11889,4	16844,2	17522,5
Податок на прибуток підприємств, млн. грн.	275,9	290,9	295,0	328,8	408,4	489,9
<i>Частка податку на прибуток підприємств у надходженнях податків на доходи, прибуток, зростання ринкової вартості, %</i>	<i>3,26</i>	<i>2,94</i>	<i>2,81</i>	<i>2,76</i>	<i>2,42</i>	<i>2,80</i>
<i>Частка податку на прибуток підприємств у загальній сумі податкових надходжень, %</i>	<i>1,83</i>	<i>1,76</i>	<i>1,71</i>	<i>1,79</i>	<i>1,70</i>	<i>1,82</i>

Джерело: [16, 18]

Питома вага відносно загальної суми податкових надходжень до зведеного бюджету Одеської області податку на прибуток підприємств за останні шість років показує свою стабільність: коливання між максимальним (1,83% у 2018 році) та мінімальним (1,70% у 2022 році) показниками складають лише 0,13 процентних пункти.

Більшою мірою спостерігається коливання частки податку на прибуток підприємств у надходженнях податків на доходи, прибуток, зростання ринкової вартості: максимальне значення - 3,26% у 2018 році більше мінімального значення - 2,42% у 2022 році на 0,84 процентні пункти.

2.2. Прибуткове оподаткування підприємств: результати регулюючого впливу

Прямі податки можуть бути ефективним інструментом для регулювання економіки. Вони можуть бути налаштовані таким чином, щоб зменшити рівень нерівності в розподілі доходів. Вищі ставки податків для осіб з вищими доходами можуть допомогти зменшити рівень нерівності та сприяти більш справедливому розподілу доходів у суспільстві. Податкові преференції та пільги можуть бути використані для стимулювання праці та інвестицій. Наприклад, податкові кредити за дітей або витрати на освіту можуть стимулювати сім'ї до більш активної праці та інвестування в освіту. Прямі податки для бізнесів можуть бути налаштовані таким чином, щоб стимулювати підприємництво та економічне зростання. Наприклад, зниження ставок податку на прибуток може збільшити інвестиції та стимулювати створення нових робочих місць. Прямі податки також можуть бути використані для контролю інфляції шляхом зменшення споживчого попиту. Збільшення ставок податків на доходи може зменшити доступність грошей для витрат та підтримати стабільність цін.

Податок на прибуток підприємств у системі прямого оподаткування має значний вплив на економіку і може мати різноманітні регулюючі ефекти. По-перше, зниження ставок оподаткування прибутку може стимулювати підприємства до здійснення нових інвестицій. Низькі податкові ставки можуть збільшити прибутковість проектів інвестицій та залучити більше капіталу у виробництво. По-друге, податкові пільги або зниження ставок податку на прибуток можуть сприяти розвитку нових галузей економіки, особливо тих, що є стратегічними або мають великий потенціал для інновацій. По-третє, зниження ставок оподаткування прибутку може зробити підприємства більш конкурентоспроможними на міжнародному ринку. Це може привести до збільшення експорту та створення нових робочих місць. По-четверте,

конкурентні податкові ставки можуть зробити країну більш привабливою для іноземних інвесторів. Це може сприяти залученню іноземних інвестицій та технологій, що сприятиме економічному зростанню та розвитку.

Як змінювалися фінансові результати діяльності юридичних осіб в Україні до оподаткування у 2010 – 2022 роках ми проаналізували за даними таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

**Динаміка фінансових результатів діяльності підприємств до
оподаткування**

Роки	Загалом по всіх видах діяльності підприємств				
	Сальдо фінансового результату до оподаткування, млрд. грн.	Підприємства, що одержали збиток		Підприємства, що одержали прибуток	
		у % до загальної кількості	фінансовий результат, млрд. грн.	у % до загальної кількості	фінансовий результат, млрд. грн.
2010	54,4	41,0	135,2	59,0	189,6
2011	118,6	34,9	136,9	65,1	255,5
2012	75,7	35,5	172,4	64,5	248,0
2013	11,3	34,1	198,5	65,9	209,9
2014	-564,3	33,7	798,0	66,3	233,6
2015	-340,1	26,3	815,4	73,7	475,3
2016	-22,1	26,6	545,9	73,4	523,8
2017	274,9	27,2	399,5	72,8	674,4
2018	429,1	25,7	317,4	74,3	746,5
2019	664,9	26,0	268,3	74,0	933,2
2020	303,2	28,6	545,4	71,4	848,6
2021	1119,3	26,7	232,8	73,3	1352,1
2022	46,2	33,9	963,9	66,1	1010,1

Джерело: [20, 32].

Щодо сальдо фінансового результату до оподаткування, тенденції прослідковувалися різні. До 2011 року показник зростав, у 2012 та у 2013 роках мав невисоке позитивне значення: 75,7 млрд. грн. та 11,3 млрд. грн. відповідно. Темпи зростання збитків збиткових підприємств та прибутків прибуткових підприємств були дуже високими (результати аналізу наведені на рисунку 2.10). Протягом 2014, 2015 та 2016 років збитки збиткових підприємств перевищили за обсягами

прибутки прибуткових підприємств, як результат, сальдо фінансового результату до оподаткування від'ємне: 564,3 млрд. грн., 340,1 млрд. грн. та 22,1 млрд. грн. збитків відповідно. Такі показники свідчать про відсутність дієвого інструменту стимулювання розвитку вітчизняного виробника. Також наочна тенденція приховування прибутку від оподаткування, коли переважна кількість підприємств звітує про збитки, проте залишається на ринку протягом тривалого часу. Це результат штучної збитковості юридичних осіб.

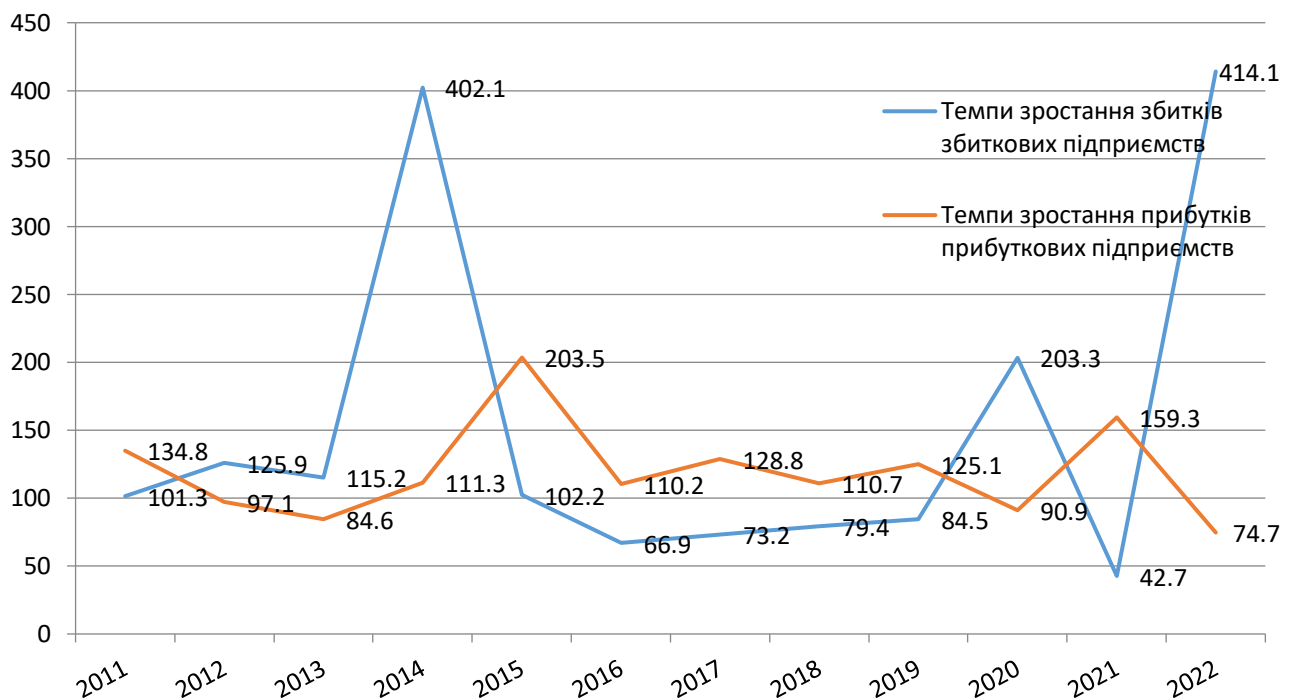

Рис. 2.10. Темпи зростання збитків збиткових підприємств та прибутків прибуткових підприємств, %

Джерело: [20].

З 2017 року сальдо фінансового результату до оподаткування підприємств було позитивним, проте його розміри коливалися. Протягом 2017 – 2019 років показник зростав, суттєво зросла питома вага підприємств, які одержували протягом цього періоду прибутки. У 2020 році сальдо фінансового результату до оподаткування скоротилося порівняно із показником попереднього року майже в 2,2 рази, а у 2021 році, навпаки, відчутно збільшилося – у 3,7 рази порівняно із 2020 роком та у 2,2 рази порівняно із 2019 роком. У 2022 році за умов важкої праці в умовах воєнного стану 33,9% підприємств одержали збитки на рекордну за всі роки суму – 963,9 млрд. грн.

Темпи зростання збитків збиткових підприємств набули максимальних розмірів за весь період дослідження – 414,1%. Решта підприємств спромоглася отримати прибутки в обсязі 1010,1 млрд. грн., що менше на 33,9% загального обсягу прибутку прибуткових підприємств у 2021 році. Сальдо фінансового результату до оподаткування у 2022 році склало лише 46,2 млрд. грн.

З метою оцінки регулюючого впливу оподаткування прибутку підприємств на розвиток виробництва, розрахуємо для початку податкове навантаження на прибуток юридичних осіб (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Результати розрахунку ефективної ставки податку на прибуток та коефіцієнта продуктивності за 2015-2022 роки

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Обсяг надходжень податку на прибуток до зведеного бюджету України, млрд. грн.	39,1	60,2	73,4	91,1	117,3	118,5	163,8	130,6
Фінансовий результат до оподаткування підприємств, що отримали прибуток, млрд. грн.	475,3	523,8	674,4	746,5	933,2	848,6	1352,1	1010,1
Нормативна ставка податку на прибуток підприємств, %	18	18	18	18	18	18	18	18
Ефективна ставка податку на прибуток підприємств, %	8,2	11,5	10,9	12,2	12,6	13,9	12,1	12,9
Коефіцієнт продуктивності податку на прибуток	0,46	0,64	0,61	0,68	0,70	0,77	0,67	0,72

Джерело: [20, 21, 69].

Тут нам допоможе розрахунок ефективної ставки податку, яка представляє собою фактичну ставку оподаткування, яку підприємства сплачують зі свого фінансового результату, який отримано шляхом вирахування від доходу підприємства витрат, амортизації та інших фіскальних чинників. Ця ставка може відрізнятися від офіційної ставки податку на прибуток, оскільки підприємства можуть користуватися податковими пільгами, або навіть намагатися ухилятися

від виконання своїх податкових зобов'язань. Ефективну ставку можна розраховувати стосовно результатів оподаткування прибутку певного підприємства, цілої галузі, або усіх підприємств в країні.

За даними таблиці ми можемо прослідкувати за зростанням ефективної ставки податку на прибуток підприємств як наслідок збільшення питомої ваги підприємств, що одержали прибутки, а також в наслідок зменшення збитків збиткових підприємств.

Задля визначення ступеню регулюючого впливу оподаткування прибутку підприємств на обсяги їх капітальних інвестицій порівняємо динаміку відповідних показників відносно обсягів номінального ВВП у 2015 – 2022 роках (рис 2.11).

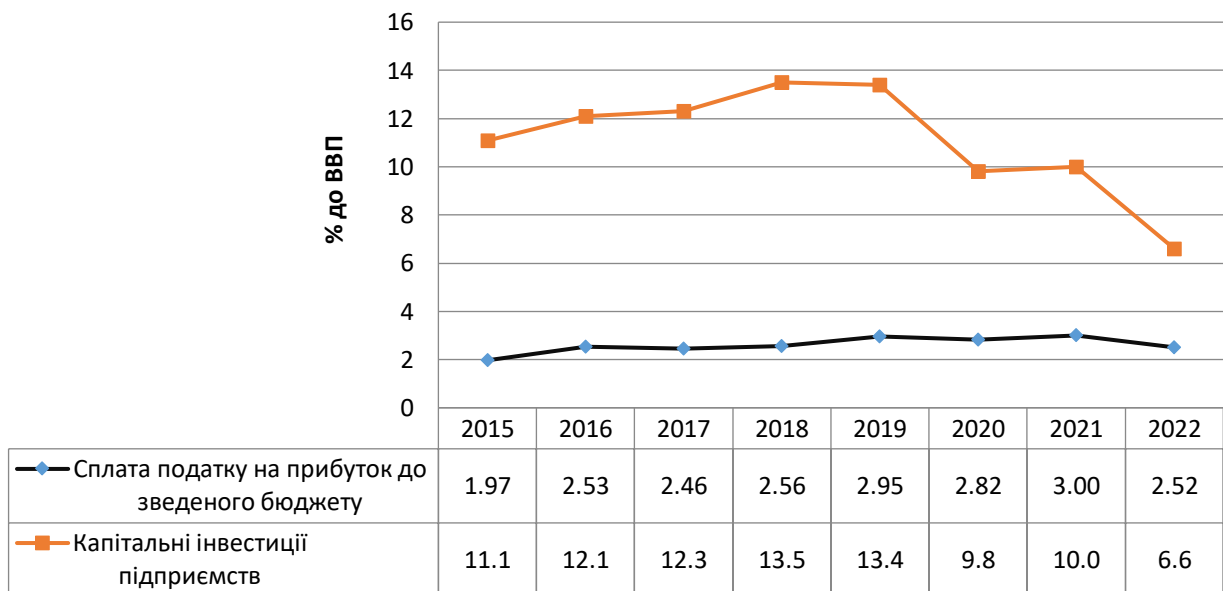

Рис. 2.11. Співвідношення рівня сплат податку на прибуток підприємств та обсягів їх капітальних інвестицій, % до ВВП

Джерело: [20, 21, 32].

Так, до 2019 року із зростанням сплат податку на прибуток підприємств обсяги їх капітальних інвестицій також збільшувався. У 2020 році високий рівень перерозподілу частини ВВП на користь держави у вигляді податку на прибуток призвів до скорочення обсягів капітальних інвестицій підприємств відносно ВВП. У 2021 році обсягів капітальних інвестицій підприємств скоротився до 10,0% номінального ВВП при максимальному (3,00%) розмірі

надходжень податку на прибуток до зведеного бюджету у ВВП. У наступному році обидва показники скорочувалися не однаковими темпами.

Співвідношення рівня податкового навантаження на прибуток підприємств та обсягів прямих іноземних інвестицій в Україну наведено на рисунку 2.12.

У 2015 році рівень податкового навантаження на прибуток був мінімальним, натомість обсяг прямих інвестицій з закордону був від'ємним. Реакція зарубіжних інвесторів запізнювалася на рік, коли спостерігався приток значного обсягу прямих іноземних інвестицій - розмір сягав 3810,0 млн. дол. США. У подальших роках синхронно зростали і розміри іноземних інвестицій, і відсоток прибутку підприємств, який сплачувався до бюджету у вигляді податку на прибуток.

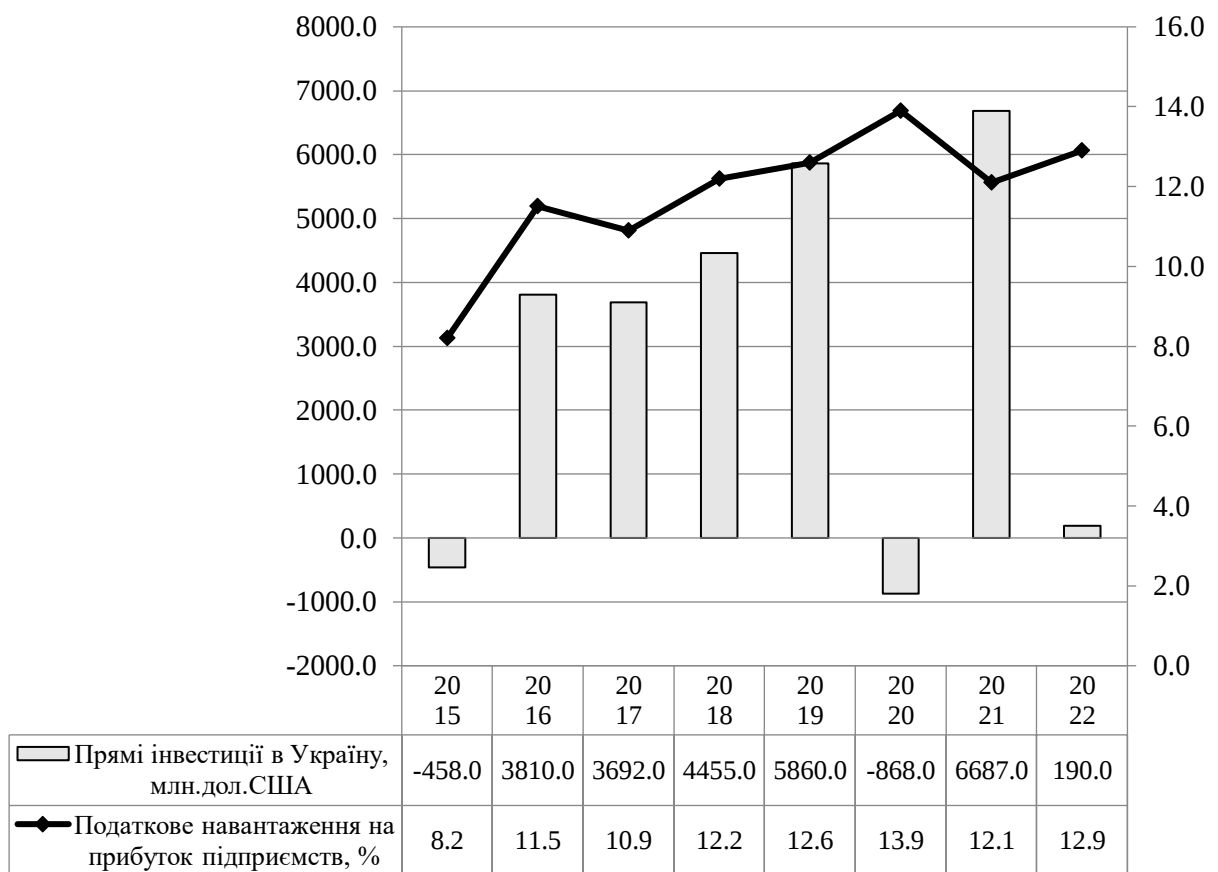

Рис. 2.12. Співвідношення рівня податкового навантаження на прибуток підприємств та обсягів прямих іноземних інвестицій в Україну

Джерело: [20, 21, 32].

Повернення прямих іноземних інвестицій за кордон ми спостерігали у 2020 році в обсязі 868,0 млн. дол. США. У цьому ж році податкове навантаження на прибуток було максимальним – 13,95, спостерігалася висока питома вага підприємств, які одержали прибутки. І самі прибутки були високі. У 2021 році рівень податкового навантаження на прибуток підприємств було скорочено, а обсяг прямих зарубіжних інвестицій був відчутним – 6 687 млн. дол. США. У наступному році, ми спостерігали оптимальне податкове навантаження на прибуток юридичних осіб, обсяг прямих закордонних інвестицій в економіку України через воєнний стан скоротився до 190,0 млн. дол. США.

Отже, оподаткування прибутку підприємств є важливим інструментом для регулювання економіки та стимулювання її розвитку. Однак важливо збалансувати податкові ставки, податкові пільги щоб забезпечити фінансову стійкість держави та справедливість у розподілі податкового навантаження.

2.3. Альтернативні системи прибуткового оподаткування підприємств

У попередньому параграфі ми досліджували розподіл податку на прибуток підприємств між Державним та місцевими бюджетами за критерієм їхньої власності. Також ми з'ясували, що переважно податок на прибуток формує доходи Державного бюджету України. Проаналізуємо роль різноманітних категорій платників у загальній сумі надходжень податку на прибуток до Державного бюджету України (табл. 2.6).

В наведеній таблиці категорії платників розподілені і за формою власності (приватні підприємства, державні підприємства, іноземні юридичні особи, підприємства з іноземними інвестиціями) та за видами діяльності.

Так, питома вага сплат підприємствами і організаціями державної власності податку до Державного бюджету відносно загального обсягу надходжень податку на прибуток у 2021 - 2023 роках суттєво скоротилася.

У 2017 році роль зазначених підприємств сягала 17,4% усіх надходжень податку на прибуток.

Таблиця 2.6

Роль різноманітних категорій платників у загальній сумі надходжень податку на прибуток до Державного бюджету України, %

	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Податок на прибуток підприємств і організацій державної власності	17,4	18,0	17,3	18,4	4,1	6,1	6,0
Податок на прибуток іноземних юридичних осіб	5,1	5,3	4,4	6,8	6,9	3,9	2,8
Податок на прибуток підприємств з іноземними інвестиціями	11,4	10,8	13,0	12,2	12,7	13,6	13,5
Податок на прибуток банківських установ	2,6	2,2	5,2	6,5	5,1	9,5	8,9
Податок на прибуток страховиків	1,1	1,0	1,1	1,4	1,0	1,6	1,2
Податок на прибуток фінансових установ	0,2	0,2	0,3	0,5	0,5	0,5	0,7
Податок на дохід з випуску та проведення лотерей	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Податок на прибуток підприємств, сплачений іншими платниками	62,1	62,3	58,5	54,1	69,7	64,8	66,9
Всього	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Джерело: [21, 18].

У наступному 2018 році питома вага збільшилася до 18%, а у 2019 році знову скоротилася до 17,3%. У 2020 році питома вага набула максимального значення - 18,4% всіх зарахувань до Державного бюджету податку на прибуток. Серед причин різкого зменшення питомої ваги податку на прибуток підприємств і організацій державної власності можна назвати: приватизацію державного майна; недбале ставлення до державного майна; незацікавленість менеджерів вищої ланки у результатах роботи; значні збитки державних підприємств.

Зменшення ролі державних підприємств у наповненні Державного бюджету надходженнями податку на прибуток було компенсовано зростаючою роллю банківських установ. У 2023 році їхня питома вага досягла рівня 8,9%, у в 2022 році показник досяг свого максимального значення – 9,5% загального обсягу сплат податку всіма категоріями платників.

Залишилася високою частка приватних підприємств, які включені до категорії інших платників податку на прибуток до Державного бюджету України.

Значною залишилася, протягом періоду, який аналізується, питома вага податку на прибуток підприємств з іноземними інвестиціями та податку на прибуток іноземних юридичних осіб. Разом їхня частка складала 16,5% у 2017 році та 17,5% у 2022 році. У 2023 році питома вага їх скоротилася до 16,3% загального обсягу надходжень податку на прибуток до Державного бюджету України.

Проведемо аналіз, юридичні особи яких галузей, чи яких видів діяльності впродовж 2010 – 2022 років були за своєю кількістю переважно прибутковими, а які декларували у своїй податковій та фінансовій звітностях одержані збитки (таблиця 2.7).

Підприємства сільського, лісового господарства та рибного господарства протягом всього періоду мали найбільшу питому вагу суб'єктів господарювання – юридичних осіб, що отримали прибутки. У 2021 році навіть 88,3% усіх підприємств цього виду діяльності спрацювали прибутково. До факторів, які пояснюють добрі результати діяльності підприємств сільського господарства можемо віднести:

- можливості користуватися спрощеною системою оподаткування. Платниками єдиного податку 4-ої групи є виробники сільськогосподарської продукції;
- добрі природні та кліматичні умови діяльності сільськогосподарських підприємств, які не вимагають великих грошових інвестицій задля збільшення родючості ґрунтів;

- важливим експортним потенціалом економіки України є продукція сільського господарства, тому держава зацікавлена підтримувати діяльність таких виробників, зокрема через оподаткування.

Таблиця 2.7

**Питома вага юридичних осіб, що одержали прибутки
у розрізі основних видів діяльності**

Роки	Сільське господарство лісове господарство та рибне господарство	Промисловість	Будівництво	Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність
2010	69,5	58,7	55,3	62,5	54,6
2011	83,0	62,6	60,5	66,7	63,4
2012	78,3	62,4	60,5	66,0	61,8
2013	79,9	63,3	62,3	67,2	63,1
2014	84,2	63,3	62,7	66,7	62,7
2015	88,5	72,9	71,1	76,1	70,9
2016	87,8	72,8	70,8	75,8	71,7
2017	86,2	71,8	71,5	75,2	71,5
2018	86,3	72,8	72,8	77,2	74,1
2019	83,1	72,1	73,8	77,1	73,8
2020	82,7	69,7	70,9	74,4	71,7
2021	88,3	71,3	71,0	77,1	72,3
2022	78,5	64,6	62,4	70,8	68,4

Джерело: [20].

Прибутковою в Україні є діяльність, пов'язана із оптовою та роздрібною торгівлею, ремонтом автотранспортних засобів та мотоциклів. Щодо підприємств цього виду діяльності також прослідковується висока їх питома вага, яка декларує прибутки. Упродовж 2010 – 2022 років цей показник коливався від 62,5% у 2010 році до 77,2% у 2018 році. Питома вага підприємств оптової та роздрібною торгівлі, ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів, які одержали прибутки у 2021 році сягала 77,1%, тобто була майже максимальною.

Стосовно варіантів оподаткування юридичних осіб зазначеного виду діяльності слід зауважити, що крім загальної системи оподаткування податком на прибуток, їм дозволено перебувати на спрощеній системі оподаткування,

обліку та звітності (платники III групи єдиного податку). Деякі умови та обмеження законодавець прописав.

Отже, для юридичних осіб, зокрема за видами діяльності, законодавство України пропонує різні можливості оподаткування:

за загальною системою оподаткування;

за спрощеною системою оподаткування (платники III та IV (використовується для виробників сільськогосподарських товарів) груп сплати єдиного податку).

Варіанти оподаткування прибутку підприємств за різними рівнями рентабельності та ставкою єдиного податку 3% наведені в таблиці 2.8, а варіанти оподаткування прибутку підприємств за різними рівнями рентабельності та ставкою єдиного податку 5% наведені в таблиці 2.9

Таблиця 2.8

Варіанти оподаткування прибутку підприємств за різними рівнями рентабельності та ставкою єдиного податку 3%

Показники	Платник податку на прибуток	Платник єдиного податку за ставкою 3%	Платник податку на прибуток	Платник єдиного податку за ставкою 3%
	Рентабельність 40%		Рентабельність 4%	
Доходи, тис грн.	500	500	500	500
Витрати, тис грн.	300	300	480	480
Прибуток до оподаткування, тис грн.	200		20	
Податок на прибуток, тис грн.	36		3,6	
Єдиний податок, тис грн.		15		15
Чистий прибуток, тис грн.	164	185	16,4	5

Таблиця 2.9

Варіанти оподаткування прибутку підприємств за різними рівнями рентабельності та ставкою єдиного податку 5%

Показники	Платник податку на прибуток	Платник єдиного податку за ставкою 5%	Платник податку на прибуток	Платник єдиного податку за ставкою 5%
	Рентабельність 40%		Рентабельність 4%	
Доходи, тис грн.	500	500+100	500	500+100
Витрати, тис грн.	300	300+60	480	480+96
Прибуток до оподаткування, тис грн.	200		20	
Податок на прибуток, тис грн.	36		3,6	
Єдиний податок, тис грн.		30		30
Чистий прибуток, тис грн.	164	210	16,4	-6

Податкове планування на підприємстві - це стратегічний процес максимізації вигод від оподаткування шляхом ефективного використання податкових правил і положень. Підприємство повинно уважно аналізувати свої прибутки та витрати, щоб ідентифікувати можливості для зменшення оподаткування, такі як використання податкових пільг, витрат і амортизації. Також підприємство повинно вибрати таку структуру, яка максимально відповідає його бізнес-моделі та дозволяє мінімізувати податкове навантаження. Це може бути структура одного підприємства, партнерства, корпорації або інша форма власності. Власники також обирають види діяльності, які на їхній погляд можуть надіти більшого прибутку на авансований капітал та з незначним податковим навантаженням на цей прибуток. Підприємство повинно використовувати доступні податкові пільги та стимули, які можуть допомогти

знизити його податкові зобов'язання. Це може включати в себе стимули для інвестицій у дослідження та розвиток, енергоефективність, зелені технології тощо. Для міжнародних компаній важливо враховувати податкові наслідки у різних країнах та використовувати стратегії для мінімізації податкового навантаження (використання договорів про уникнення подвійного оподаткування).

Також податкове планування повинно бути динамічним і враховувати зміни в податковому законодавстві. Підприємство повинно відстежувати зміни в податкових правилах та адаптувати свою стратегію відповідно до них.

Усі ці аспекти податкового планування допомагають підприємствам ефективно використовувати доступні ресурси та мінімізувати податкові зобов'язання, що сприяє збільшенню їхньої прибутковості та конкурентоспроможності. Однак важливо забезпечити, щоб підприємство діяло в рамках закону та відповідало етичним стандартам.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ РЕФОРМУВАННЯ ПОДАТКУ НА ПРИБУТОК У СИСТЕМІ ПРЯМОГО ОПОДАТКУВАННЯ

3.1. Дослідження іноземного досвіду оподаткування прибутку корпорацій

Системи прямого оподаткування в зарубіжних країнах можуть варіюватися залежно від країни та її податкового законодавства. Однак, загальною характеристикою прямого оподаткування є те, що податок стягується безпосередньо з доходу та майна фізичних осіб або корпорацій.

Охарактеризуємо основні елементи системи прямого оподаткування. Різні країни мають різні ставки податку на дохід, які можуть залежати від рівня доходу, сімейного стану, типу доходу тощо. Такі податки оподатковуються, як правило, за прогресивною шкалою оподаткування. Ставки з майнових податків, навпроти, зазвичай пропорційні. Фізичні особи зазвичай зобов'язані подавати податкові декларації, у яких вони вказують свій дохід за певний період часу. Корпорації також мають подавати податкові звіти щодо свого прибутку. Вирахування податків з доходів та прибутків можуть здійснюватися автоматично з платежів доходу або при отриманні платежу.

В системі прямого оподаткування можуть існувати різні вирахування або звільнення від оподаткування, наприклад, деякі доходи можуть бути використані для зменшення податкового зобов'язання. Базу оподаткування зменшують і витрати, які несе платник податків задля отримання доходу, прибутку. У деяких країнах можуть існувати податкові стимули та переваги для певних видів діяльності, інвестицій або споживання.

Уряди держав, зазвичай, встановлюють систему контролю та виконання для забезпечення того, що всі фізичні особи та корпорації правильно виконують свої податкові обов'язки. Задля досягнення цієї мети кожна країна утримує свою власну податкову службу, яка відповідає за збір податків та забезпечення дотримання податкового законодавства.

Зазначені елементи системи прямого оподаткування можуть бути різними в різних країнах, залежно від їхнього політичного, економічного та соціального контексту. Розглянемо їх на прикладі окремих держав.

В Сполучених Штатах Америки система прямого оподаткування включає такі основні податки.

Податок на доходи фізичних осіб (Personal Income Tax) - це основне джерело доходів федерального бюджету. Податок на доходи фізичних осіб обчислюється на основі доходу, отриманого фізичною особою протягом податкового року. Ставки податку можуть змінюватися в залежності від рівня доходу та сімейного стану. Крім федерального податку, більшість штатів також стягують власний податок на доходи фізичних осіб.

Податок на корпоративний прибуток (Corporate Income Tax) - корпорації в США також обкладаються податком на їхній прибуток. Федеральна ставка податку на корпоративний прибуток може змінюватися від часу до часу залежно від фіскальної політики уряду.

Податок на нерухомість (Property Tax) - цей податок стягується на власність, яка знаходиться в межах певної юрисдикції (наприклад, штату або місцевої влади). Він зазвичай базується на оцінці ринкової вартості нерухомості.

Податок на спадщину та дарування (Estate and Gift Tax) - цей податок стягується з спадкових активів або подарунків, отриманих від інших осіб. Однак, він застосовується тільки до досить великих сум грошей або вартості майна.

Соціальні внески (Social Security Tax та Medicare Tax) - ці внески призначені для фінансування програм соціального забезпечення та медичного страхування. Вони стягуються як від фізичних осіб, так і від роботодавців на основі заробітної плати.

Щодо податку на прибуток корпорації в США, оподаткування ним корпорацій проводиться згідно з федеральним податковим кодексом. Основні кроки оподаткування корпоративного прибутку включають наступне:

обчислення доходу, який включає загальний дохід, отриманий від усіх джерел, які визначені податковим законодавством;

після обчислення загального доходу корпорації вираховуються витрати, такі як: витрати на заробітну плату, оренду, проценти за позики, амортизаційні витрати та інші допустимі витрати. Так вираховується чистий прибуток до оподаткування;

після визначення чистого прибутку до оподаткування корпорації обчислюють відповідний податок. Федеральна ставка податку на корпоративний прибуток може змінюватися залежно від політики уряду та змін в податковому законодавстві. Податок стягується з річних фінансових звітів корпорації;

застосування податкових пільг та знижок. Корпорації можуть мати право на різні податкові знижки та кредити, які зменшують їхні податкові зобов'язання. Це може включати знижки на деякі види витрат або інвестицій, такі як дослідження та розвиток, або податкові кредити за розвиток енергоефективних технологій тощо;

подання податкової декларації. Корпорації повинні подавати річні податкові декларації, в яких вони звітують про свій дохід, показують свої витрати, суму чистого прибутку до оподаткування, використані пільги, знижки, вирахування, розмір податку на прибуток;

сплата податку на прибуток корпорацій.

У Франції система прямого оподаткування включає цілу низку податків, основні з яких наведені в таблиці 3.1.

У Франції податок на корпоративний прибуток (*Impôt sur les sociétés*) є одним з основних джерел надходжень до державного бюджету. Основні характеристики цього податку включають:

ставки податку. Ставка податку на корпоративний прибуток у Франції може коливатися в залежності від різних факторів, таких як розмір прибутку та вид діяльності компанії. Загальна ставка податку встановлюється виходячи з французького податкового кодексу та може підлягати змінам в рамках фіскальної політики уряду;

обчислення суми прибутку. Корпорації повинні обчислити свій прибуток на підставі фінансової звітності за певний фінансовий період. Після відрахування

витрат, які можна вирахувати згідно з податковим законодавством, визначається чистий прибуток, який підлягає оподаткуванню;

Таблиця 3.1

Основні прямі податки Франції

Назва податку	Характеристика податку
Податок на доходи фізичних осіб (Impôt sur le revenu des personnes physiques)	Цей податок стягується з доходів фізичних осіб, отриманих протягом року. Ставки податку різняться в залежності від рівня доходу та сімейного стану платника податків
Податок на корпоративний прибуток (Impôt sur les sociétés)	Прибуток корпорацій оподатковуються на підставі прогресивних ставок, встановлених у французькому податковому кодексі
Податок на нерухомість (Taxe foncière та Taxe d'habitation)	Ці податки стягуються з власників нерухомості. Taxe foncière стягується за власність, Taxe d'habitation — за місце проживання
Податок на спадщину та дарування (Droits de succession et de donation)	Цей податок стягується з спадкових активів або подарунків
Соціальні внески (Cotisations sociales)	Ці внески фінансують соціальне забезпечення, медичне страхування та інші соціальні програми
Інші місцеві податки	Деякі місцеві органи можуть стягувати інші податки, такі як: податок на транспортні засоби або податок на відходи

Розрахунок суми податку. Податок на корпоративний прибуток обчислюється шляхом застосування відповідної ставки до чистого прибутку компанії. Корпорації можуть мати право на деякі податкові знижки або кредити, які можуть зменшити їхні податкові зобов'язання;

податкове звітування та сплата податку. Корпорації повинні регулярно подавати податкові декларації, в яких вони звітують про свій прибуток та розраховують суму податку, яку вони зобов'язані сплатити. Податок на корпоративний прибуток має визначені терміни платежів, зазвичай визначені відповідно до фінансового календаря країни.

Прямих податків у Німеччині достатня велика кількість, основні з яких наведені в таблиці 3.2.

Таблиця 3.2

Основні прямі податки Німеччини

Назва податку	Характеристика податку
Податок на доходи фізичних осіб (Einkommensteuer)	Цей податок стягується з доходів фізичних осіб, отриманих протягом року. Ставки податку змінюються в залежності від рівня доходу та сімейного стану платника податків
Податок на корпоративний прибуток (Körperschaftsteuer)	Корпорації в Німеччині обкладаються податком на їхній прибуток. Ставка податку на корпоративний прибуток також може змінюватися відповідно до фіскальної політики уряду
Додатковий податок на доходи фізичних осіб (Solidaritätszuschlag)	Цей додатковий податок вводить для фінансування особливих потреб. Зазвичай він стягується на основі розміру оподатковуваного доходу
Податок на майно (Grundsteuer)	Цей податок стягується з власників нерухомості в Німеччині на підставі її оціночної вартості
Соціальні внески (Sozialversicherungsbeiträge)	Ці внески фінансують соціальне забезпечення, медичне страхування та інші соціальні програми

Податок на прибуток корпорацій в Німеччині відомий як "Körperschaftsteuer". Ставка податку на корпоративний прибуток в Німеччині зазвичай становить 15%. Однак ця ставка може змінюватися в залежності від конкретних умов, таких як рівень прибутку, вид діяльності компанії тощо. Прибуток корпорації обчислюється на основі фінансових звітів, які подаються до відповідної державної податкової служби. Загальний прибуток підлягає врахуванням витрат, амортизації та інших виплат. Корпорації можуть мати право на різноманітні податкові знижки та вирахування, які зменшують їхні податкові зобов'язання. Ці знижки можуть включати в себе витрати на дослідження та розвиток, інвестиції в інновації, а також витрати на створення нових робочих місць. Корпорації повинні регулярно подавати податкові декларації, в яких

звітують про свій прибуток та розраховують суму податку, яку вони зобов'язані сплатити. Податок на корпоративний прибуток має визначені терміни платежів, зазвичай відповідно до фінансового календаря країни.

У Великій Британії система прямого оподаткування включає цілу низку податків, основні з яких наведені в таблиці 3.3.

Таблиця 3.3

Основні прямі податки у Великій Британії

Назва податку	Характеристика податку
Податок на доходи фізичних осіб (Income Tax)	Цей податок стягується з доходів фізичних осіб, отриманих протягом року. Ставки податку визначаються залежно за шедулами – джерелами доходів
Податок на корпоративний прибуток (Corporation Tax)	Корпорації в Великій Британії оподатковуються за їхнім прибутком. Ставка податку на корпоративний прибуток також може змінюватися в залежності від фіскальної політики уряду
Податок на нерухомість (Council Tax)	Цей податок стягується з власників нерухомості та використовується місцевими урядами для фінансування місцевих послуг та інфраструктури
Податок на спадщину (Inheritance Tax)	Цей податок стягується з спадкових активів, що передаються після смерті особи
Соціальні внески (National Insurance Contributions)	Ці внески фінансують пенсійну, медичну та інші соціальні програми

У Великій Британії податок на прибуток корпорації відомий як "Corporation Tax". Прибуток корпорації обчислюється на основі фінансових звітів, які подаються до відповідної податкової служби. Загальний прибуток підлягає врахуванню витрат, амортизації та інших виплат. Ставка Corporation Tax визначається за рівнем прибутку компанії та встановлюється урядом. Загальна ставка Corporation Tax може змінюватися залежно від фіскальної політики країни та потреби вирівнювання бюджету. Корпорації можуть мати право на різноманітні податкові знижки та вирахування, які зменшують їхні

податкові зобов'язання. Ці знижки можуть включати в себе витрати на дослідження та розвиток, інвестиції в інновації. Корпорації повинні регулярно подавати податкові декларації, в яких звітують про свій прибуток та розраховують суму податку, яку вони зобов'язані сплатити. У деяких випадках корпорації можуть мати зобов'язання сплачувати податок на прибуток, отриманий за межами Великої Британії, якщо вони мають підприємницьку діяльність або філіал у інших країнах.

Підсумовуючи результати дослідження ми можемо побачити, що механізм оподаткування прибутку підприємств в Україні схожий із його зарубіжним аналогом. Питома вага корпоративного податку у доходах бюджетів зарубіжних країн різна: у США вона складає близько 11% [82], такий же відсоток і у Великій Британії, у Франції та Німеччині – близько 6%. Регулююча функція податку на прибуток реалізується шляхом застосування такого елемента податку, як податкова ставка. У зарубіжних країнах ставки податку на прибуток коливаються у діапазоні - 9% - 30% (рис. 3.1).

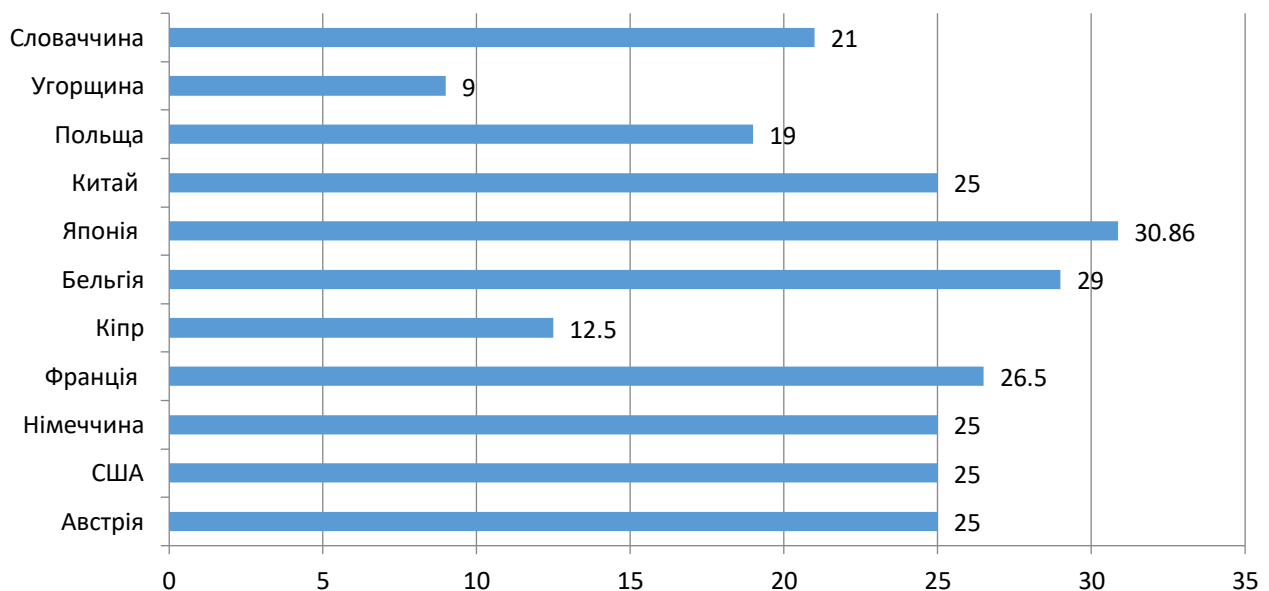

Рис. 3.1. Основні ставки податку на прибуток корпорацій у деяких зарубіжних країнах, %

Джерело: [81].

Це зумовлено цілями та напрямками податкової політики, які мають різне направлення (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

Регулююче спрямування податку на прибуток корпорацій у зарубіжних країнах

Назви країн	Регулююче спрямування
Бельгія, Люксембург, Франція, Таїланд, Англія, Туркменістан	Розвиток малого бізнесу
Німеччина, Іспанія, Греція, Ірландія, Канада	Стимулювання інвестицій
Німеччина, Японія	Вирівнювання бюджетів різного рівня
Португалія, Італія, Білорусь, Китай	Розвиток депресивних територій

Джерело [76].

Отже, Україна має можливість покращити своє законодавство щодо оподаткування прибутку підприємств, впроваджуючи різноманітні заходи, які сприяють економічному зростанню, підтримці бізнесу та збільшенню інвестицій. Ось кілька позитивних аспектів, які можна залучити в українське законодавство щодо оподаткування прибутку:

зниження ставок податку на прибуток підприємств може зробити Україну більш конкурентоспроможною в глобальному бізнес-середовищі та сприяти залученню іноземних інвестицій;

введення податкових кредитів або знижок для компаній, які інвестують у розвиток своєї діяльності, стимулюють інвестиції та інновації, сприяють створенню нових робочих місць та збільшують виробництва;

утримання та постійне удосконалення спеціальних податкових режимів для малих та середніх підприємств може допомогти їм вести бізнес більш ефективно, зменшуючи податкове навантаження та сприяючи їхньому розвитку;

встановлення податкових легкоатрибутивних режимів для витрат на дослідження та розвиток може сприяти інноваціям та розвитку нових технологій;

введення спеціальних податкових стимулів для компаній, що працюють у сфері відновлювальної енергетики та сталого розвитку - це може сприяти

переходу до більш екологічно чистих технологій та зменшенню викидів в атмосферу;

спрощення процедур податкового обліку та зменшення податкових навантажень шляхом спрощення податкової системи може покращити бізнес-клімат в країні та залучити нові інвестиції.

Ці заходи можуть сприяти покращенню бізнес-середовища в Україні та створенню більш сприятливих умов для розвитку підприємництва та економічного зростання.

3.2. Проблеми оподаткування прибутку підприємств у системі прямого оподаткування та шляхи їх вирішення

Пряме оподаткування є важливою складовою систем оподаткування будь-якої країни. Пряме оподаткування часто є більш прозорим та простим, оскільки громадяни зазвичай знають, які суми оподатковуються та яким чином ці кошти використовуються з державного бюджету. Це сприяє зменшенню корупції та підвищенню довіри громадян до держави.

Саме пряме оподаткування може бути спрощеним шляхом забезпечення більшої справедливості у розподілі тягарів податків. Коли громадяни сплачують податки безпосередньо, це може сприяти більшому відчуттю відповідальності перед державою і суспільством.

Пряме оподаткування також дозволяє державі збирати податки безпосередньо з джерела, що зменшує ризик ухилення від сплати податків, або уникнення оподаткування.

Воно може бути використане для стимулювання певних економічних відносин. Наприклад, введення податкових кредитів або знижок може посилити інвестиції в певні галузі, або може активізувати діяльність, спрямовану на досягнення соціальних цілей.

При прямому оподаткуванні зазвичай менше потреба в адміністративних витратах для збору податків, оскільки механізм оподаткування менш складний

порівняно з іншими формами оподаткування, такими як непрямі податки. Саме дякуючи передбачуваності прямого оподаткування, громадяни та підприємства можуть краще планувати свої фінансові зобов'язання, коли вони розуміють, які податки їм потрібно буде сплачувати безпосередньо.

Отже, пряме оподаткування є важливим інструментом для забезпечення економічної стабільності, справедливості та ефективності в системі оподаткування країни.

Досягнення фіскальних ефектів від прямого оподаткування може бути складним завданням, але науковцями розроблена ціла низка стратегій, які можуть допомогти максимізувати ці ефекти, серед них:

поліпшення механізму збирання прямих податків до бюджетів усіх рівнів. Реформа механізму збирання прямих податків може суттєво збільшити надходження цих податків до бюджету держави, підвищити ефективність і надійність системи прямого оподаткування. Вона може включати удосконалення процесів податкового менеджменту, адміністрування прямих податків зокрема;

боротьба з ухиленням від сплати прямих податків. Ефективні заходи для запобігання ухиленню від сплати податків, такі як: посилення контролю, діджиталізація обліку та впровадження суворих санкцій можуть допомогти збільшити надходження до бюджету;

розширення бази оподаткування прямими податками. Збільшення переліку платників податків або об'єктів, які підлягають оподаткуванню, може збільшити дохід від податків. Також можна вводити нові прямі податки, проте, негативний вплив на економічний розвиток і добробут громадян має бути мінімальним;

посилення прозорості і відкритості системи прямого оподаткування. Забезпечення прозорості та відкритості в управлінні бюджетом та використанні грошових коштів допоможе збільшити довіру громадян до системи оподаткування і, відповідно, збільшить надходження від податків;

стимулювання економічного зростання. Стимулювання економічного зростання може привести до збільшення доходів платників податків, а отже, і надходжень від податків до бюджету держави. Це може включати впровадження

політики, спрямованої на підтримку підприємництва, інвестицій та створення робочих місць;

оптимізація ставок і структури прямих податків. Аналіз і оптимізація ставок і структури прямих податків можуть допомогти максимізувати надходження від податків, уникнути випадки подвійного оподаткування та сприяти економічному зростанню.

Ці стратегії можуть бути реалізовані за допомогою комплексного підходу до управління фінансовими ресурсами держави та реформування системи прямого оподаткування.

Щодо українських реалій сьогодні цікавим є прогнозування надходжень податку на прибуток підприємств до скарбниці держави. Трендова модель прогнозу надходження податку на прибуток до бюджетів усіх рівнів наведена на рисунку 3.2.

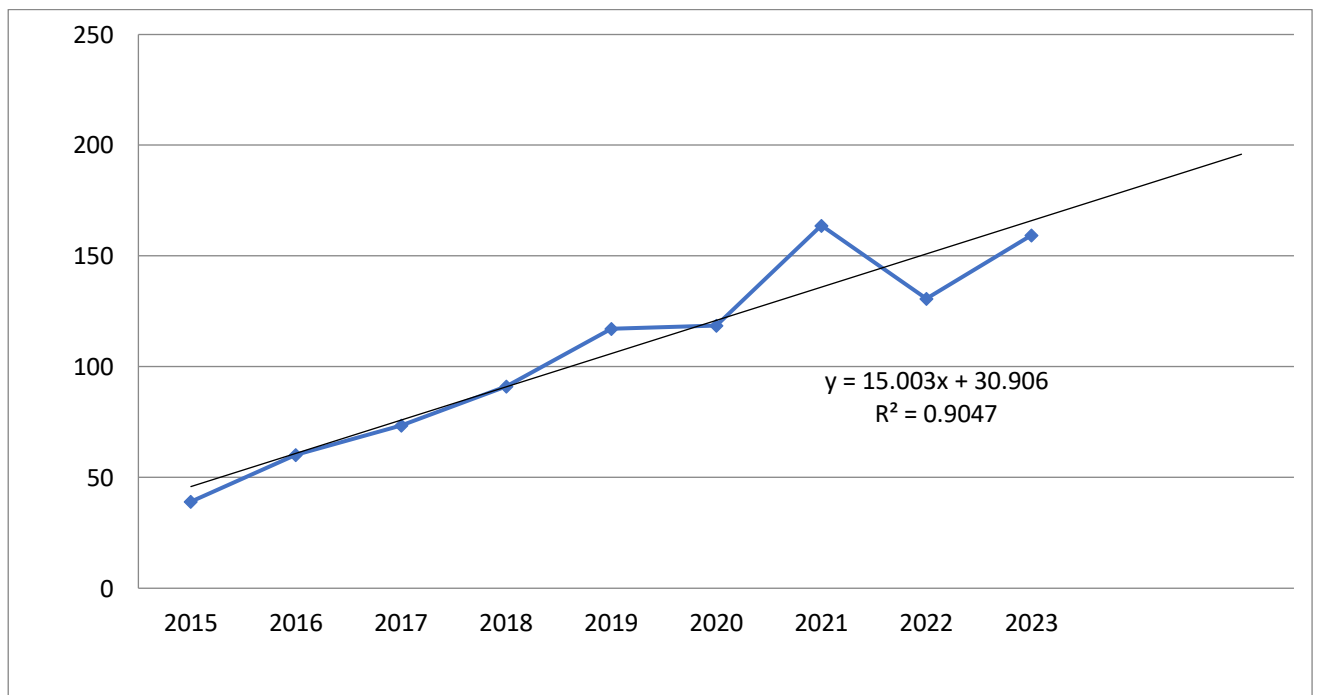

Рис. 3.2. Трендова модель прогнозу надходження податку на прибуток до бюджетів усіх рівнів, млрд. грн.

Джерело: [18].

Розроблена модель має наступний вигляд:

$y = 15,00x + 30,90$, $R^2 = 0,904$. Рівень апроксимації дуже високий, що дозволяє говорити про упевнене надходження прогнозованого обсягу податку.

До бюджетів усіх рівнів у 2024 році держава може одержати:

$$y = 15,00 \times 10 + 30,90 = 180,9 \text{ млрд. грн. податку на прибуток підприємств.}$$

На 2025 рік прогноз надходження податку на прибуток підприємств до зведеного бюджетів України складає:

$$y = 15,00 \times 11 + 30,90 = 195,9 \text{ млрд. грн.}$$

Досягнення регулюючих ефектів від прямого оподаткування може бути ключовим для формування економічної політики та стимулювання певної економічної поведінки суб'єктів господарювання. Основні заходи, які можна використовувати для досягнення регулюючих ефектів прямого оподаткування наведені в таблиці 3.5.

Таблиця 3.5

Основні заходи досягнення регулюючих ефектів прямого оподаткування

Інструмент регулювання	Регулюючий ефект
Стимулювання виробництва та інвестицій	Зменшення ставок прямого податку на прибуток для підприємств може стимулювати їх до збільшення виробництва та інвестування в нові технології. Це може мати позитивний вплив на зростання ВВП та створення нових робочих місць
Стимулювання інноваційного розвитку	Введення податкових кредитів або знижок для досліджень та розробок може стимулювати підприємства до інновацій та розвитку нових технологій
Коригування обсягів виробництва за галузями	Завдяки прямому оподаткуванню, запровадженню податкових пільг держава може сприяти розвитку пріоритетних галузей економіки
Забезпечення соціальної справедливості та вирівнювання доходів	Використання прогресивної шкали оподаткування (з більш високими ставками для вищих доходів) може сприяти зменшенню нерівності у розподілі доходів та підвищенню соціальної справедливості
Заохочення збереження ресурсів	Використання екологічних податків або податків на викиди може стимулювати підприємства до зменшення викидів та збереження ресурсів, сприяючи при цьому збереженню навколишнього середовища

Ці інструменти податкового регулювання можуть використовуватися як окремо, так і в поєднанні один з одним для досягнення певних цілей економічної політики та регулювання економіки в цілому.

У системі прямого оподаткування податок на прибуток є одним з основних джерел доходів для бюджету держави, а його важливість для розвитку економіки важко переоцінити.

Податок на прибуток формує значну частину доходів Державного бюджету, а також наповнює місцеві бюджети. Доходи, отримані від оподаткування прибутку підприємств, використовуються органами державної влади та місцевого самоврядування для фінансування різноманітних державних та місцевих програм, інфраструктурних проєктів, соціальних послуг тощо. Доходи від податку на прибуток можуть бути використані для фінансування розвитку інфраструктури, такої як: будівництво доріг, залізниць, аеропортів, енергетичних мереж та інших об'єктів, що також сприяють розвитку економіки. Доходи від податку на прибуток можуть бути спрямовані і на фінансування соціальних програм, таких як: охорона здоров'я, освіта, соціальні допомоги. Це сприяє підвищенню життєвого рівня громадян та зменшенню соціальної нерівності.

Податок на прибуток є одним з інструментів фіскальної політики, який може використовуватися для збалансування бюджету та забезпечення економічної стабільності. Завдяки податку на прибуток держава спроможна стимулювати підприємництва та інвестицій. Надання можливостей врахування витрат на розробку нових технологій, розширення виробництва та інші інвестиції під час оподаткування може бути сприяючим фактором для підприємств. Окрім того, різноманітні податкові пільги для підприємств можуть стимулювати інновації та розвиток економіки.

Податкові пільги з податку на прибуток підприємств також можуть бути націлені на створення нових робочих місць: розвиток підприємництва та інвестицій, що підтримується доходами від пільгового оподаткування прибутку також можуть сприяти зменшенню безробіття в країні.

Отже, податок на прибуток має велике значення для фінансування державних програм, розвитку економіки та забезпечення соціальної справедливості.

Існує кілька факторів, які можуть зменшувати надходження податку на прибуток до бюджету:

По-перше, це економічна рецесія, під час якої підприємства можуть зазнавати зниження доходів, прибутку або, навіть, одержувати збитки. Це може призвести до зменшення оподатковуваного прибутку та, відповідно, до зменшення надходжень податків у державний бюджет.

По-друге, це податкові пільги, вирахування та знижки. Велика кількість податкових вирахувань, пільг, знижок та стимулів для підприємств може призвести до зменшення суми прибутку, що оподатковується. Це може стати причиною зменшення надходжень від податку на прибуток до бюджету.

По-третє, це зміна податкового законодавства. Нестабільність податкового законодавства або часті зміни податкових правил можуть стати причиною невизначеності для підприємств і зменшити їх бажання вести діяльність або інвестувати виробництво у даній країні.

По-четверте, це підтримка малих підприємств шляхом введення спеціальних податкових ставок або знижок для них. Такі дії уряду також можуть призвести до зменшення надходжень від податку на прибуток до бюджету.

По-п'яте, це податкові ухилення та уникнення від сплати податків. Низькі рівні виконання податкового законодавства та широке використання податкових ухилень та уникнень, штучна, або ще її можна назвати фіктивною, збитковість підприємств – все це може призвести до значного зменшення надходжень від податку на прибуток до бюджету.

По-шосте, це використання міжнародні податкових схем, офшорних центрів тощо. Використання їх та оптимізація оподатковуваного прибутку через переведення прибутку до країн з низькими податковими ставками може зменшити надходження податку на прибуток до бюджету.

Ці фактори можуть бути важливими для врахування при плануванні податкової політики та розробці механізмів контролю за оподаткуванням.

Детальніше зупинимося на проблемі надання державою податкових пільг з податку на прибуток підприємств. Податкові пільги з податку на прибуток підприємств можуть бути важливим інструментом для стимулювання економічного розвитку та підтримки підприємництва. Уряд може надавати пільги для нових підприємств або інвестицій у спеціально визначених галузях чи регіонах, зокрема податкові відстрочки або зниження ставок протягом, наприклад, перших періодів функціонування.

Підприємства можуть мати можливість отримати податкові кредити або знижки за витрати на дослідження та розробки нових продуктів або технологій. Так держава підтримає розвиток розширеного виробництва та розвиток інновацій. Сюди можна віднести і амортизаційну політику держави. Прискорена амортизація зменшить податкові зобов'язання підприємств за рахунок відстрочення оподаткування витрат на капітальні інвестиції та обладнання.

Підприємства можуть отримувати пільги за збереження робочих місць, зокрема за наймання додаткових працівників або утримання певного рівня зайнятості.

Пільги можуть надаватися за інвестиції в інфраструктуру, наприклад, на будівництво доріг, залізниць або інших об'єктів загального призначення.

Соціальновідповідальні підприємства також можуть заохочуватися органами державної влади. Підприємства, які здійснюють діяльність з урахуванням соціальних та екологічних аспектів, можуть мати можливість отримати податкові пільги.

Важливо забезпечити, щоб податкові пільги були ефективними, прозорими та справедливими, і не призводили до недопустимої деградації податкової бази чи недостатнього надходження до бюджету. Також, слід уникати зловживань з боку підприємств, що можуть намагатися використовувати пільги не за їхнім призначенням.

Продовжуючи наше дослідження, зупинимось на проблемі хронічної збитковості підприємств. Проблема хронічної збитковості підприємств може бути складною і вимагає комплексного підходу. На рівні підприємства можна здійснити такі шляхи вирішення цієї проблеми:

провести детальний аналіз причин збитковості підприємства, що включає вивчення даних бухгалтерського обліку та фінансових звітів, аналіз виробничих процесів, оцінку конкурентної ситуації та інші аспекти діяльності підприємства;

здійснити оптимізацію витрат виробництва та інших витрат підприємства. Так, можна спробувати зменшити собівартість продукції, оптимізувати ланцюг постачання, підвищити ефективність використання ресурсів та зменшити адміністративні витрати;

переглянути бізнес-модель діяльності підприємства. Іноді зміна бізнес-моделі може допомогти підприємству вийти з збиткової ситуації. Це може включати зміну цільового ринку, виробничих процесів, або способів маркетингу та продажів;

повести реструктуризацію боргів та покращити фінансове планування. Якщо підприємство має значний борговий тиск, важливо розглянути можливості реструктуризації боргів та вдосконалення фінансового планування для забезпечення стабільності та здорового фінансового стану;

здійснити пошук нових джерел доходів. Підприємство може розглянути можливості для диверсифікації продуктів або послуг, пошук нових ринків або використання нових технологій для стимулювання доходів;

провести консультацію з фахівцями. Важливо залучити до розв'язання проблеми хронічної збитковості підприємства кваліфікованих фахівців з фінансів, менеджменту, маркетингу та інших сфер, які можуть допомогти знайти ефективні рішення;

використання можливої підтримки від держави. Уряд може надати підприємствам допомогу через різноманітні програми та заходи, такі як: фінансова підтримка, консультації з експертами, стимули до інвестицій та інші заходи, спрямовані на підтримку підприємництва та економічного розвитку.

Ці заходи можуть бути використані окремо або в комбінації для вирішення проблеми збитковості підприємства і відновлення його стабільності, платоспроможності та прибутковості.

Боротьба із штучно збитковими підприємствами є важливим завданням для забезпечення економічної стабільності та здорової конкуренції. Існує кілька можливих стратегій, якими може скористатися держава. Так, важливо розвивати систему фінансової звітності та аудиту, щоб підприємства були зобов'язані представляти достовірну інформацію про свою фінансову діяльність. Це допоможе уникнути фінансової маніпуляції та штучного зниження прибутковості. Держава також може посилити контроль за діяльністю підприємств, зокрема вживаючи заходів щодо боротьби з відмиванням грошей, податковим ухиленням та іншими формами фінансової маніпуляції. Забезпечення здорової конкуренції у галузі допоможе зменшити можливість існування штучно збиткових підприємств, оскільки вони не зможуть конкурувати на ринку з ефективними та прибутковими підприємствами.

Держава може вживати заходів щодо зміни законодавства та введення регулятивних обмежень, щоб запобігти зловживанню законом та створенню штучно збиткових підприємств. Удосконалення податкової системи шляхом законодавчих змін, таких як: зміна податкових ставок, введення обмежень на використання податкових пільг та стимулів, може допомогти зменшити можливість штучного зниження прибутковості. Держава може надавати підтримку та стимули для розвитку ефективних підприємств із здоровими бізнес-моделями, таку як: субсидії для інвестицій, пільгове кредитування та інші заходи. Важливо підкреслити, що ефективна боротьба з штучно збитковими підприємствами потребує комплексного підходу та співпраці між урядом, бізнесом та іншими зацікавленими сторонами.

Здійснення ефективної боротьби держави із штучною збитковістю підприємств передбачає співпрацю таких суб'єктів: органів державної влади, податкових органів зокрема, підприємств та громадськості. Удосконалення механізму контролю та засобів встановлення таких порушень надасть

можливість забезпечити більш справедливу та стійку систему оподаткування доходів юридичних осіб.

Також нами були розроблені більш конкретні додаткові податкові заходи вирішення проблеми штучної збитковості підприємств в Україні:

- зменшити частоту перевірок підприємств, що звітують про одержання прибутків. При цьому розмір прибутку відносно декларованого доходу має бути не меншим за середній показник по аналогічних підприємствах;

- частота перевірок підприємств, що звітують про одержання прибутків, та розмір яких менший за середній показник по аналогічних підприємствах, мають перевірятися не менше одного разу на рік;

- у випадках, якщо юридична особа протягом двох і більше років звітує про одержання збитків, воно має додатково, більш прискіпливо, перевірятися державною податковою службою;

- запровадити для тих юридичних осіб, які є збитковими протягом більше трьох років підряд, мінімальне податкове зобов'язання із податку на прибуток підприємств. Розмір мінімального податкового зобов'язання має розраховуватися, виходячи з середнього податкового зобов'язання аналогічних за розміром і видами діяльності підприємств;

- встановити фактичну кількість працюючих на підприємстві. Це дозволить більш реально визначити податкове зобов'язання платника податку. Такий показник дозволить пропорційно розрахувати обсяги прибутків юридичних осіб, по підлягають оподаткуванню;

- законодавчо дозволити органам державної податкової служби використовувати непрямі методи розрахунку податкового зобов'язання. Такі методи дозволять успішно боротися із ухиленням юридичних осіб від оподаткування. Такий висновок можна зробити на підставі зарубіжного досвіду використання непрямих методів та нетривалого українського досвіду;

- обов'язкове запровадження реєстраторів розрахункових операцій серед усіх юридичних осіб також дозволить зменшити частку тіньового грошового

обігу та мобілізувати додаткові ресурси у вигляді податку на прибуток підприємств;

- удосконалення системи моніторингу за податковими ризиками ухилення від сплати податку на прибуток.

Запровадження вищезазначених заходів посилить фіскальний ефект від оподаткування податком на прибуток юридичних осіб. Проте, також дуже важливим є одночасне формування необхідних регулюючих ефектів, що націлені на розвиток економіки, покращення інвестиційного клімату, запровадження інновацій у виробництва товарів в Україні.

Відповідно, ми пропонуємо комплекс заходів щодо посилення регулюючого ефекту від оподаткування податком на прибуток підприємств:

- запровадження податкових пільг щодо звільнення прибутку юридичних осіб від оподаткування, якщо платник податку його використовує на повне оновлення основних засобів виробничого призначення;

- запровадження податкових пільг щодо зменшення ставки податку на прибуток юридичних осіб, якщо платник податку використовує його для придбання окремих нових основних засобів виробничого призначення, які планується ввести в експлуатацію протягом наступного року;

- зменшення термінів амортизації активної частини основних засобів з метою оподаткування податком на прибуток;

- запровадження податкових пільг щодо звільнення прибутку юридичних осіб від оподаткування, якщо платник податку використовує його для придбання нових технологій виробництва товарів, які передбачається експортувати в обсязі, не менше 50%. Така продукція повинна призначатися для кінцевого споживання, тобто з кінцевою обробкою;

- запровадження підвищеної податкової ставки на надприбутки, які не передбачається використовувати для інвестицій;

- збереження спрощеної системи оподаткування обліку та звітності для малих підприємств.

На розумне посилення на платників податку на прибуток податкового тягаря націленими мають бути заходи податкового реформування механізму оподаткування прибутку підприємств. Варто створити такі умови, які б надавали вигод виробникам здійснювати капітальні вкладення у виробництво вітчизняних конкурентоспроможних товарів. Система оподаткування прибутку підприємств не повинна перешкоджати залученню іноземних інвестицій в економіку країни. Вітчизняна податкова політика повинна сприяти застосуванню найсучасніших технологій зарубіжних партнерів у виробництва як засобів праці так і товарів кінцевого вжитку. Через оподаткування прибутку підприємств доцільно сприяти процесу оновлення матеріально-технічних баз виробників. Такі пропозиції створять можливості відчувати в Україні реальне економічне зростання із зростанням зайнятості кваліфікованих працівників.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі бакалавра розкриті теоретичні та прикладні аспекти прямого оподаткування та оподаткування прибутку підприємств, розроблені практичні рекомендації щодо реформування податку на прибуток підприємств. За результатами проведеного дослідження сформульовані наступні висновки.

Сутність прибуткового оподаткування полягає в тому, що оподатковується частина прибутку, яку отримує платник – чи то фізична особа, чи то підприємство. Основна ідея полягає у тому, що особа чи організація сплачує податок з прибутку, який вони отримують після відрахування витрат або інших витрат, пов'язаних з їх діяльністю.

Система прямого оподаткування складається з кількох ключових складових, які визначають процес обчислення, збору та сплати податків безпосередньо платниками, серед них: ставки податку, податкові звільнення та вирахування, декларування доходів або прибутку, податкові звіти та облік, порядок розрахунку та сплати та інші. До системи включаються різні види прямих податків. Також, під час дослідження виокремлено принципи прямого оподаткування: прозорості та простоти; справедливості; прогресивності; автономії платника податків; ефективності та економічного стимулювання та принцип визначення відповідальності. Ці принципи допомагають забезпечити раціональний, справедливий та ефективний процес збору прямих податків у суспільстві.

Дослідження теоретичних поглядів на податки, податок на прибуток корпорацій; на систему прямого оподаткування та місце в ній прибуткового оподаткування дало нам можливість виокремити особливості вітчизняного механізму податку на прибуток підприємств, дослідити всі чинні елементи цього податку, підкреслити залежність податкових розрахунків від бухгалтерського обліку та формування податкової звітності платників.

Дослідження структури доходів зведеного бюджету дало змогу виявити більш суттєву фіскальну роль непрямих податків, а серед прямих податків найбільших зарахувань держава отримала від ПДФО. Сплати ж платниками податку на прибуток зростали не такими випереджаючими темпами: у 2023 році до Державного та місцевих бюджетів надійшло 159,3 млрд. грн. податку на прибуток, у 2016 році надходження складала 60,2 млрд. грн., або у 2,6 разів менше. У 2023 році питома вага податку на прибуток складала 19,3% усіх надходжень прямих податків до бюджетів усіх рівнів. У податкових надходженнях зведеного бюджету України частка податку на прибуток у 2023 році складала 9,7%. Відчутно змінювалися надходження податку на прибуток до зведеного бюджету України відносно обсягів номінального ВВП: зростаюча тенденція була замінена спадаючою.

Досліджуючи структуру доходів Державного бюджету, звернув на себе той факт, що прямі податки суттєво поступалися непрямим. Податок на прибуток, в свою чергу, переважно формує доходи саме Державного бюджету, тому і питома вага у бюджеті його вища, ніж у зведеному: у 2023 році вона склала 12,32%.

Несуттєвими були надходження податку на прибуток до місцевих бюджетів. Його питома вага досягла у 2023 році рівня лише 3,6% усіх податкових надходжень. Аналогічний показник по зведеному бюджету Одеської області коливався від 1,83% у 2018 році до 1,70% у 2022 році.

Під час дослідження регулюючого впливу прибуткового оподаткування підприємств встановлено, що сальдо фінансового результату до оподаткування мало різні тенденції впродовж 2010 – 2022 років. Україна пройшла шлях, коли збитки збиткових підприємств зростали швидше прибутків прибуткових. З 2017 року ситуацію було виправлено. У 2022 році за умов важкої праці в умовах воєнного стану 33,9% підприємств одержали збитки на рекордну за всі роки суму – 963,9 млрд. грн. Темпи зростання збитків збиткових підприємств набули максимальних розмірів за весь період дослідження – 414,1%. Решта підприємств спромоглася отримати прибутки в обсязі 1010,1 млрд. грн. Сальдо фінансового результату до оподаткування у 2022 році склало лише 46,2 млрд. грн.

З метою оцінки регулюючого впливу оподаткування прибутку підприємств на розвиток виробництва ми розрахували й податкове навантаження на прибуток юридичних осіб (ефективну ставку), яка особливо високими темпами зростала у 2018 – 2021 році як наслідок збільшення питомої ваги підприємств, що одержали прибутки, а також в наслідок зменшення збитків збиткових підприємств.

Задля визначення ступеню регулюючого впливу оподаткування прибутку підприємств на обсяги їх капітальних інвестицій ми порівняли динаміку відповідних показників відносно обсягів номінального ВВП у 2015 – 2022 роках: до 2020 року обидва показники зростали. З 2020 року високий рівень перерозподілу частини ВВП на користь держави у вигляді податку на прибуток призвів до скорочення обсягів капітальних інвестицій підприємств відносно ВВП. Також нами досліджено співвідношення рівня податкового навантаження на прибуток підприємств та обсягів прямих іноземних інвестицій в Україну. Не завжди зменшення рівня податкового навантаження приводило до відповідного зростання обсягу прямих іноземних інвестицій.

Аналіз ролі різноманітних категорій платників у загальній сумі надходжень податку на прибуток до Державного бюджету України показав суттєве скорочення питомої ваги сплат підприємствами і організаціями державної власності. Зменшення ролі державних підприємств у наповненні Державного бюджету надходженнями податку на прибуток було компенсовано зростаючою роллю банківських установ. У 2023 році їхня питома вага досягла рівня 8,9%, у в 2022 році показник досяг свого максимального значення – 9,5%. Залишилася високою частка приватних підприємств.

Аналіз питомої ваги підприємств, які одержали прибутки за видами діяльності показав високі результати прибутковості по сільськогосподарських підприємствах та по підприємствах торгівлі. Частково така тенденція пояснюється можливістю переходу вказаних підприємств на оподаткування єдиним податком. Нами також були досліджені варіанти оподаткування прибутку підприємств за різними рівнями рентабельності та ставками єдиного податку за спрощеною та загальними системами оподаткування. Доведено, що за

високими рівнями рентабельності підприємству вигідніше перебувати на спрощеній системі оподаткування.

Під час дослідження іноземного досвіду побудов національних системи прямого оподаткування встановлено, що вони можуть варіюватися залежно від країни та її податкового законодавства. Однак, загальною характеристикою прямого оподаткування є те, що податок стягується безпосередньо з доходу та майна фізичних осіб, або корпорацій. Механізм оподаткування прибутку підприємств у цілому в Україні схожий із його зарубіжним аналогом. Закордоном запроваджені ефективні пільги прибуткового оподаткування. Регулююча функція податку на прибуток переважно реалізується шляхом застосування такого елемента податку, як податкова ставка що, зазвичай, є прогресивною.

Україна наразі має можливість покращити своє законодавство щодо оподаткування прибутку підприємств, впроваджуючи різноманітні заходи, які сприяють економічному зростанню, підтримці бізнесу та збільшенню інвестицій:

- запровадження податкових пільг щодо звільнення прибутку юридичних осіб від оподаткування, якщо платник податку його використовує на повне оновлення основних засобів виробничого призначення;
- зменшення термінів амортизації активної частини основних засобів з метою оподаткування податком на прибуток;
- запровадження податкових пільг щодо звільнення прибутку юридичних осіб від оподаткування, якщо платник податку використовує його для придбання нових технологій виробництва;
- запровадження підвищеної податкової ставки на надприбутки, які не передбачається використовувати для інвестицій;
- збереження спрощеної системи оподаткування обліку та звітності для малих підприємств.

Такі пропозиції створять можливості відчувати в Україні реальне економічне зростання із зростанням зайнятості кваліфікованих працівників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрущенко В.Л. Податкові системи зарубіжних країн: навч.посіб. К.: Комп'ютерпрес, 2004.–300с.
2. Антипов А. Р. Облік податку на прибуток: бухгалтерський та податковий аспект. Бухгалтер. 2015. № 14. С. 12 – 18.
3. Бодров В. Податкове регулювання в умовах формування цифрової економіки України. Економічний вісник. Серія «Фінанси, облік, оподаткування». 2018. № 2. С. 30 – 37.
4. Борзенкова О. Д. Податок на прибуток як інструмент державного регулювання соціально - економічних процесів в Україні. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=847> (дата звернення:25.03.2024)
5. Буряковський В.В. Податки: навч.посіб. Дніпропетровськ: Пороги, 1998. 611с.
6. Буй Т. І. , Прімерова О. К., Мельник А. І. Вплив податку на прибуток на економічне зостання в Україні. International Scientific Journal “Internauka”. Series: “Economic Sciences” URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/adaedc82-610b-4f02-a5ac-a394f4573df4/content> (дата звернення: 26.01.2024)
7. Бюджетна система України: проблемні питання : колект. моногр. / За заг. ред. В. Г. Баранової. Одеса: ВОИ СОІУ «Атлант», 2013. 252 с.
8. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08 липня 2010 р. № 2456-VI / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення: 21.02.2024)
9. Великий тлумачний словник сучасної української мови онлайн. Баз. на 2-ому виданні ВТС СУМ [голов. ред. В. Т. Бусел, редактори-лексикографи: В. Т. Бусел, М. Д. Василега-Дерибас, О. В. Дмитрієв, Г. В. Латник, Г. В. Степенко]. Ірпінь : ВТФ Перун, 2005. 1728 с.
10. Виєцка О. Сучасні тенденції в оподаткуванні прибутку корпорацій: перспективи податка на виведений капітал. Економіка промисловості. 2018. № 2. С. 24 – 49.

11. Волохова І. С., Луніна І. О., Слатвінська М. О., Хомутенко А. В. та ін. Трансформаційні процеси у податковій системі України: монографія. За ред. д-ра екон.наук І. С. Волохової. Одеса: Атлант, 2018. 383 с.
12. Волохова І. С., Хомутенко А. В. та ін Сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку фінансової системи України: монографія. / За ред. д-ра екон. наук І. С. Волохової. Х.: Видавництво Іванченка І. С., 2021. 395 с.
13. Волохова І. С., Дубовик О. Ю. та ін. Податкова система: Навчальний посібник. Харків: Видавництво «Діса плюс», 2019. 412 с.
14. Волохова І.С., Логвіновська С.І. Оподаткування прибутку підприємств в Україні: результати регулюючого впливу. Науковий погляд: економіка та управління. 2023. Вип. №2 (82). С.94-101.
15. Височина А.В., Таранченко А.Д. Фіскальна ефективність податку на прибуток для держави та бізнесу. Економіка і суспільство. 2017. Вип. №13. С. 1047–1053.
16. Головне управління статистики в Одеській області URL: <http://www.od.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 20.03.2024)
17. Гречко А. В. , Рудковська Ю. В. Проблеми оподаткування прибутку підприємств в Україні. Сучасні проблеми економіки і підприємництва. №9. 2012. URL: <http://sb-keip.kpi.ua/article/view/55509> (дата звернення: 10.02.2024)
18. Державний веб-портал бюджету для громадян URL:<https://openbudget.gov.ua/> (дата звернення: 20.08.2023)
19. Дзівінська Ю. О., Ярема Б. П Сучасний стан та перспективи оподаткування прибутку підприємств в Україні. Молодий вчений. № 3 (43), 2017. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/3/150.pdf> (дата звернення 03.03.2024)
20. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 03.04.2024)
21. Державна казначейська служба України. Офіційний портал Д К С У. URL: <http://www.treasury.gov.ua> (дата звернення 13.04.2024)

22. Замасло О. Т. Податкова система України: теорія, методологія, практика : монографія. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2017. 419 с.
23. Іванов Ю.Б. Податкова система: підручник [Ю.Б.Іванов, А.І.Крисоватий, О.М.Десятнюк]. К.:Атіка, 2006. 920с.
24. Коваленко Н.В. Інвестиційний податковий кредит як інструмент фінансування діяльності промислових підприємств. Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право). 2011. № 3 (54). С. 106–111.
25. Копчинська К. О. Етапи реформування податку на прибуток підприємств в Україні. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2015. №14. С. 125 - 130.
26. Кувалдіна О. О. Проблема оподаткування податком на прибуток в умовах цифрової економіки та В Е Р S. Науковий вісник Ужгородського національного університету. №34, 2020. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/34_2020ua/23.pdf (дата звернення 05.02.2024)
27. Лайко П.А. Непряме оподаткування сільськогосподарських товаровиробників: монографія. К.:ННЦІАЕУААН,2005. 186с.
28. Луніна І. О. Реформування податку на прибуток підприємств у контексті забезпечення стійкості державних фінансів. Економіка України. 2018. №. 7. С. 46 - 58.
29. Лютий І.О. Податки на споживання в економіці України [І. О.Лютий,А.Б.Дрига, М. О. Петренко]. К. :Знання, 2005. 335 с.
30. Макконел К. Р. Экономикс: Принципы, проблемы и политика [К. Р. Макконел, С. Л. Брю] [пер. с англ.] М. : Республика, 1992. 399 с.
31. Мелих О.Ю. Фіскальна та економічна ефективність оподаткування прибутку підприємств: вітчизняні реалії та шляхи подолання проблем. Ефективна економіка. 2018. № 12. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/12_2018/119.pdf (дата звернення: 30.01.2024)

32. Номінальний ВВП, прямі іноземні інвестиції в Україну за 2014 – 2023 роки / Міністерство фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/> (дата звернення: 02.04.2024)
33. Наявність та стан основних засобів за видами економічної діяльності у 2006 – 2020 роках; капітальні інвестиції за джерелами інвестування / Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 02.09.2023)
34. Онисько С. М. Податкова система: підручник [С.М. Онисько, І. М. Тофан, О.В.Грицина]. Львів: Новий світ-2000, 2004. 310с.
35. Особливості звільнення від оподаткування прибутку підприємств URL: <https://zt.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/498785.html> (дата звернення 23.08.2023)
36. Податковий кодекс України: Закон України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>. (дата звернення: 05.03.2024).
37. Податкова політика України: навч.посіб. П.В.Мельник, З. С.Варналій, Л. Л. Тарангул; [Заред. П. В.Мельника]. К. : Знання України, 2011. 505 с.
38. Податкова система України: тренінг-курс навч. посіб. /О. М. Тимченко, Ю.В. Сибірянська, Т.І.Сфименко. К. :ДННУ «Академія фін. управління». 2012. 656 с.
39. Податкова система : навчальний посібник / за заг. ред. І. С. Волохової, О. Ю. Дубовик. Харків: Видавництво «Діса плюс», 2019. 402 с.
40. Податкова система : навчальний посібник / за заг. ред. Баранової В.Г. Одеса: ВМВ, 2014. 344 с.
41. Пояснювальна записка Про формування бюджету Одеської міської територіальної громади на 2023 рік. URL: <http://omr.gov.ua/ru/departments> (дата звернення: 03.04.2024).
42. Податок на прибуток 2023. URL: <https://www.golovbukh.ua/article/7206-platnik-podatku-na-pributok-na-zagalnih-pdstavah> (дата звернення 03.05.2024)
43. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджено наказом Мінфіну від 31.03.99 р. № 87.

44. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби», затверджено наказом Мінфіну від 27.04.2000 р. № 92.
45. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід», затверджено наказом Мінфіну від 29.11.99 р. № 290.
46. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» затверджено наказом Мінфіну від 31.12.99 р. № 318.
47. Прокопенко Н. С. Податкове регулювання агропромислового виробництва: монографія. К.: ННЦІАЕ, 2009. 316 с.
48. Рикардо Д. Начала политической экономии и налогового обложения . Соч. Т. 1. М. : Госполитиздат, 1955. 360 с.
49. Савченко А. М., Гудим І. А. Порівняльний аналіз податку на прибуток та податку на виведений капітал: сучасні реалії та перспективи. Інвестиції: практика та досвід. 2018. № 11. С. 66–69.
50. Серебрянський Д. М., Смірнова О. М., Огороднікова І. І. Міжнародний досвід гармонізації бухгалтерського та податкового обліку з податку на прибуток. Ірпінь: НДІ фінансового права, 2013. 75 с.
51. Синчак В. П. Система оподаткування сільському господарстві України: теорія, методологія та практика: монографія. Х. : ХУУП, 2008. 476 с.
52. Соколовська А. М. Податкова політика в Україні у контексті її впливу на розвиток економіки . Фінанси України. 2006. № 9. С. 65-81.
53. Сміт А. Исследование о природе и причинах богатства народов. М. : Соцэкгиз, 1992. 782 с.
54. Сторожук О. В., Панура Ю. В. Податок на прибуток підприємств: вітчизняний та зарубіжний досвід. Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України (економіка, право). 2013. № 3. С. 191–196.
URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvnudpsu_2013_3_28
55. Сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку фінансової системи України : монографія / за ред. І. С. Волохової. Х. : Видавництво Іванченка І. С. 2021. 395 с.

56. Сутність податків та їх функції. Буклет ДПА: URL : www.kyivsta.gov.ua/podclass/Byklety/
57. Теорія фінансів: навч.посіб. [М. П.Леоненко, П. І. Юхименко, А. А. Ільєнко та ін]. К.: Центр навчальної літератури, 2005. 480 с.
58. Ткаченко Н.М. Бухгалтерський фінансовий облік, оподаткування із вітність: підруч. К.:Алерта,2006.1080с.
59. Трансформація податку на прибуток підприємств у податок на виведений капітал URL: [ttp://www.radaprogram.org/sites/default/files/infocenter/publications/corporate_income_tax_transformation_into_distributed_profit_tax_1.pdf](http://www.radaprogram.org/sites/default/files/infocenter/publications/corporate_income_tax_transformation_into_distributed_profit_tax_1.pdf) (дата звернення 20.02.2024)
60. Федосов В. М. Сучасний капіталізм та податки. К. : Вища школа,1997. 128 с.
61. Фінансова система : навчальний посібник / за заг. ред. д-ра екон. наук І. С. Волохової. Львів: ННБК «АТБ», 2022. 274 с
62. Фінанси в період реформування агропромислового виробництва [Дем'яненко М. Я.,АлексійчукВ.М., БорщА.Г.та ін.; Заред. М.Я. Дем'яненка]. К.:ІАЕ УААН,2002. 645 с.
63. Фінанси: експрес - курс: Навч. посібник / За заг. ред. І. С. Волохової. - Харків: Видавництво «ПромАрт», 2018. 262 с.
64. Фінанси : навчальний посібник у 2-х частинах / за заг. ред. Баранової В.Г. Одеса: Атлант, 2015. Ч. 1. 344 с.
65. Фінанси : навчальний посібник у 2-х частинах / за заг. ред. Баранової В.Г. Одеса: Атлант, 2015. Ч. 2. 309 с.
66. Фінансові результати до оподаткування підприємств за видами економічної діяльності у 2010 – 2022 роках / Державна служба статистики України. URL: [https://www.ukrstat.gov.ua/https://www.ukrstat.gov.ua/](https://www.ukrstat.gov.ua/) (дата звернення: 06.04.2024)
67. Фінансовий портал Міністерства фінансів URL: <http://index.minfin.com.ua/index/gdp/> (дата звернення 03.04.2024)

68. Хомутенко В. П. Фіскальна ефективність податку на прибуток підприємств в Україні. Економіка та держава. 2017. №. 2. С. 61 - 65.
69. Ціна держави URL: <http://www.cost.ua/budget/revenue/>
70. Шорохова Ю. С. Історія виникнення податку на прибуток підприємств на теренах України. Проблеми законності. 2015. Вип. 128. С. 112 - 118.
71. Шумський Р. В. Зарубіжний досвід побудови системи прибуткового оподаткування юридичних осіб. Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ. URL : <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=33570> (дата звернення 20.08.2023)
72. Як розрахувати податок на прибуток 2023 URL: <https://buhplatforma.com.ua/article/7207-yak-rozrahuvati-podatok-na-pributok> (дата звернення 10.03.2024)
73. Ярема Я.Р., Бей І.М. Адаптація зарубіжного досвіду оподаткування прибутку підприємств до вітчизняної практики. Приазовський економічний вісник. Випуск 2(13). 2019. URL:http://pev.kpu.zp.ua/journals/2019/2_13_uk/55.pdf (дата звернення: 20.02.2024)
74. Bunn D. Summary and Analysis of the OECD's Work Program for BEPS 2.0. URL: <https://taxfoundation.org/oecd-work-programbeps-analysis/> (дата звернення 03.04.2024)
75. Dackehag M. Taxation of income and economic growth: An empirical analysis of 25 rich OECD countries / M. Dackehag, Å. Hansson. // Lund University. 2012. №6.
76. Corporate Taxes and Economic Growth. National Economic Consulting. 2010. URL: http://www.techceocouncil.org/clientuploads/reports/Corporate_taxes_and_Economic_Growth_FEB.pdf (дата звернення 08.02.2024)
77. European Commission. Fair Taxation of the Digital Economy. URL: https://ec.europa.eu/taxation_customs/business/companytax/fair-taxation-digital-economy_en (дата звернення 03.03.2024)
78. Iryna Volokhova, Volker Tolkmitt, Ruslana Ignatenko Financial decentralization in Ukraine in the context of European trends Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. Том 4 (45), 2022. С. 36 -47

79. Iryna Volokhova The Effectiveness of Network Systems in Providing Project Maturity of Public Management. TEM Journal. 2021. Vol.10. № 1. P. 272-282.
80. Iryna Volokhova Taxation of individuals in Ukraine: current state and prospects for development. Transformation of Ukraine's economy: formation of an inclusive economy system and functionality of financial inclusion: Scientific monograph. Riga, Latvia: "Baltija Publishing", 2023. 428 p.
81. KPMG. Future of the Corporate Income Tax in the world: Is this the end of the CIT as we know it? URL: <https://responsibletax.kpmg.com/page/future-of-the-corporate-income-tax-in-the-world-is-this-the-end-of-the-cit-as-we-know-it-> (дата звернення 10.12.2023)
82. United States Federal State and Local Government Revenue : веб-сайт. URL : <http://www.usgovernmentrevenue.com> (дата звернення: 20.12.2023)

ДОДАТКИ

**Теоретичні підходи до визначення сутності поняття податку у
сучасних наукових дослідженнях**

Автор	Визначення
Андрущенко В.Л. [1, с.33]	Податки – демократичні за процедурою встановлення, але примусові за формою стягнення платежі індивідів і корпорацій, призначені для трансферту фінансових ресурсів з приватного сектора в державний з метою фінансування суспільних, загальнонаціональних, урядових потреб способом, альтернативним емісії тапозикам.
Буряковський В. В. [5, с.4]	Податки – встановлені вищим органом законодавчої влади обов’язкові платежі, що сплачують фізичні та юридичні особи в бюджет у розмірах і в терміни, передбачені законом.
Дем’яненко М.Я. [62, с.179]	Одним із головних критеріїв при формуванні поняття податків є те, що вони сплачуються у порядку суспільного примусу і надходять до суспільного інституту, який володіє ознаками держави.
Іванов Ю. Б. [23, с.24]	Податки – обов’язкові платежі, які законодавчо встановлює держава, сплачують юридичні та фізичні особи в процесі розподілу і перерозподілу частини вартості ВВП й акумулюють у централізованих грошових фондах для фінансового забезпечення виконання державою функцій.
Лайко П. А. [27, с.33]	Податки – система економічних взаємовідносин держави з платниками податків у процесі перерозподілу частини ВВП шляхом стягнення певних коштів за встановленими державою правилами, з метою задоволення суспільних потреб.
Леоненко М.П. [57, с.454]	Податки – обов’язкові внески платників до бюджету та позабюджетних фондів, розміри і терміни сплати яких регламентує податкове законодавство.
Лютій І. О. [29, с.22]	Податки – частина вартості внутрішнього продукту, що вилучається державою у формі загальнообов’язкових, безеквівалентних, односторонньо встановлених нею платежів юридичних і фізичних осіб до бюджету з метою фінансового забезпечення виконання державою своїх функцій та вирішення соціально-економічних завдань.
Мельник П. В. [37, с.14]	Податок – це не цільовий, безоплатний (нееквівалентний), неповоротний обов’язковий платіж державі.
Онисько С.М. [34, с.9]	Податок – це обов’язковий платіж, який стягується до бюджетів усіх рівнів з фізичних та юридичних осіб у безспірному порядку.
Прокопенко Н.С. [47, с.34]	Податки – обов’язковий платіж до бюджету відповідного рівня або до позабюджетного фонду, здійснюваний платником у порядку та на умовах, визначених законодавчими актами.
Синчак В. П. [51, с.29]	Податок – обов’язковий платіж державі, який сплачується платниками та податковими агентами до відповідних бюджетів, або стягується уповноваженими державними органами відповідно до законодавства для фінансування ви датків держави на безеквівалентній основі.
Тимченко О. М. [38, с.30]	Податок – обов’язковий, регулярний платіж до бюджету без відповідного цільового призначення.
Ткаченко Н. М. [58, с.848]	Податки є формою фінансових відносин між державою і членами суспільства з метою створення загальнодержавного централізованого фонду грошових ресурсів, необхідних для здійснення державою її функцій.

Продовження додатка А

Федосов В. М. [60,с.70]	Податки – специфічна форма, підсистема виробничих відносин, відносин економічного базису. Вони виражають частину відносин, що виникають на стадії розподілу в процесі розширеного відтворення, мають вторинний, похідний, перерозподільчий характер.
----------------------------	--